تحریری کورس مناظرہ

تشریحات النابغۃ

فی

حل المسائل المختلفۃ

من ملفوظات

شیخ الاسلام سلطان المناظرین نابغۃ العصر شیخ القرآن والحدیث شہید ابن شہید

ابوالعزیز غلام حضرت غلام الحنفی شہید عرف نابغہ رحمہ اللہ

محرر و مرتب

سید محمد ثواب

ابن سید اسماعیل بابا صاحب

اولہ حصہ

ناشر

مدرسۃ حدیقۃ الاحناف

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

مسئله : علم التصوف :

الحمد لله وحده والصلاة والسلام على من لا نبي بعده ولا رسول بعد وهو خاتم النبيين أما بعد ! فاعوذ بالله من الشيطن الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم : ﴿وَأَحْسِنُوٓا۟ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلْمُحْسِنِينَ﴾ .

نن چې زير بحث كړځو و مسئله متنازعه بيننا و بين الخصم هغه مسئله د علم الباطن او د علم تصوف ده د اهل السنة والجماعة دا عظيم اسم چې جامع دي اربعة مذاهب لره او اربعة طرق لره ددې چې څو مره مخالفين دي كه په هر نوم باندې يادېږي هغوي خاصتاً اهل حديث او غير مقلدين عرب عجم كې ددې پرچار كوي چې جماعت د صوفيوو د اهل السنة والجماعة نه ، نه دي او دا ددوي بې تحقيقي ده .

ډير كرتې دوي د تعصب نه كار اخلي د يو جماعت جمله عقائد مطالعه نه كړي او غلطې فتوې صادرې كړي لكه تعصب د احنافو سره غير مقلدينو كړې دي چې احناف او خاصتاً امام ابو حنيفه رَحِمَهُ اللهُ دوي مرجئه ګڼلي د الإيمان يزيد و ينقص په مسئله باندې ما د مرجئو او د احنافو په مينځ كې فرق وكړ چې هغوي قول بلا عمل قائل دي .

خو هغوي عمل مقوّي د ايمان نه ګڼي او احناف عمل مقوِّي د ايمان ګڼي نو دا لوي فرق دي په مابين د مرجئو او احنافو كې نو احنافو ته مرجئه ويل تعصب محض دي د دغه شان يو خطرناكه فرقه چې په نوم د باطنيه باندې يادېده مخكې تيره شوې ده ګمراه فرقه وه د هغوي ډيرې غلطې عقيدې وې .

چې من جمله د هغې نه عقيده د حلول وه خو دا عقيده د حلول د ذات د باري تعالى په نفوسو د عبادو كې دا دوي غير اختياري قول نه وه كړي په مرتبه د سكر مقام كې بلكې قصداً عمداً يې كړې وه دغه فرقه باطنيه د شيعه ګانو نه وي هغوي دا وايي چې خداى تعالى اله چې كوم دي په نفوسو كاملوو ذواتو د هغوي كې حلول كوي .

نو دغه د حلول بعضې الفاظ د وحدت الوجود صوفيوو نه هم صادر دي خو صوفيوو عقيده د حلول نه ده ساتلې د وحدت الوجود كوم قول چې هغوي كړي دي د باري تعالى په محبت كې فنا ته تللي دي او داسې حال پرې طاري شوې دي چې هغوي د خالق د نور نه سوا

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

هيڅ نه ليدل نو دغه وخت کې هغوي نه غير اختياري لفظ د انا الله يا هو الله آواز وتلې دي ياد ابن عربي نه يا د منصور حلاج نه نو رأي د صوفيه کرامو ددوي باره کې داده چې تقليد د منصور او دصاحبانو د وحدت الوجود حرام دي بل څوک دا نه شي ويلې.

ليکن هغوي په دغه قول کې معذور ګڼي چې دا الفاظ دوي نه په مرتبه د سکر کې وتلې دي داسې وه چې صاحبان د وحدت الوجود د صوفيو نه هغوي وجودي حقيقي غير الله لره نه مني د لا اله الا الله ورد يې کړې وي ډير زيات په دې کې تصور د معنی د لا موجود الا الله کړې وه لا موجود الا الله په دې سړوي حتی چې د ورځې ديو لک ځل نه هم زيات دا ورد کوي.

دوي دې ته يو وخت د فناء کې ورسيږي چې دا ټو مره مخلوق او اشياء په خارج کې موجود دي په لاموجوده کې ټول نفي کړي چې دا نشته حقيقي وجود ذات الله تعالی دی نو ګوري صاحبان د وحدت الوجود خو د حلول قائل نه شول هغوي خو داسې نه وايي چې خالق په ذات ددې انسان کې ذکر دي حلول يې کړې دي.

صاحبان د وحدت الوجود خالق لره وجودي حقيقي ثابتوي او دا نور اشياو لره يې وجودي ظلي ثابت کړ دا يې ظلال د باري تعالی خلک د هغه صفت وګرځول او د لا اله الا الله لا موجود الا الله په تفسير سره دوي د مخلوق نه داسې حد ته ورسيدل چې دوي ته څه نه ښکاريدل فناء ته لاړل نو دا قول يې وکړ نو دا قول غير اختياري دوي نه وتلې ده خپله دوي معذور دي خو تقليد يې جرام دي صوفيه هم په دې قول کوي او علماء هم په دې قول کوي.

هر چې باطنيه فرقه ده هغوي قائل د حلول د ذات باري تعالی وه په نفوسو د عبادو او اشياو کې نو هغوي خو سوچه بت پرست وه هغوي خو يو بُت کې هم د ذات د خدای تعالی د حلول قائل وه ځکه دا عقيده د مشرکينو محض وه او دارنګې رجل صالح کې او په نفس يا شخص کامل په نفوسو د عبادو کې يې هم د حولول د باري تعالی عقيده وه نو دا باطنيه يوه غلطه فرقه تيره شوې ده.

د عدم تحقيق نه په اقوالو د باطنيو کې ډيرو خلکو تعصب وکړو او د اقوالو د باطنيو نه يې قياس په اقوالو د صوفيو وکړو او صوفيه يې په دوي قياس کړل باطنيه خو ګمراه دي

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

نو دوي وويل چې صوفيه هم گمراه دي نو دا مسئله مونږ زير بحث کړه چې دا ډير زيات تعصب شوې ده د صوفيو سره.

او مونږ دې حنفي علماو نه هم د ګيلې په شکل دا وايو چې دا کوم حنفيان دي اهل سنت دي دا مدرسين علماء د تصوف نه لرې پاتې شوي په حلقه د بيعت د يو شيخ کې نه دي راغلې هغوي بيا صوفيه ګمراه نه ګڼي او ګمراه کن يې هم نه ګڼي حد اقل دومره نظر ورلره ساتي چې دا شيخان محض په درجه د استحباب کې لګيا دي دوي صاحبان د علم خاص نه ګڼي علم باطن ته علم نه وايي او يو اخې علم ظاهر علم ګڼي او خپله علماء د علم ظاهر چې: لا حصة لهم من علم الباطن.

خپله وارثان د محمد عربي ګرځوي او پيرانو ته د وارثانو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په نظر نه ګوري.

نو مونږ دا مسئله زير بحث کړه چې يو تعصب د غير مقلدينو منکرينو چې دا يې ضال مضل ګڼلي، من الباطنيه يې ګڼلي چې فرق وشي د صوفيو او د باطينيو کې فرق دې باطنيه يوه ګمراه فرقه ده او صوفيه اهل د تحقيق دي، اهل د معرفت او اهل د سِر دي، اهل د علم باطن او د طريقت دي، صاحبان د حقيقت دي.

او دويم هغه علماء دي !!! چې هغوي د تصوف نه لرې پاتې شو اګر که په عقيده او عمل جوړ دي يا هغه طالبان چې د هغوي د اقوالو نه زير اثر دي هغوي ته دا واضحه کوو چې دا علم يو نه دي چې دا کوم خلکو کې معروفه ده چې راووځه مدرسې ته اړ دا علم ظاهر ده او علم شريعت ده دا کوه بل علم نشته، نه خبره داسې نه ده.

نصوص به په دې مونږ پيش کړو چې:

العلم علمان. علمونه دوه دي يو علم اللسان دي، بل علم القلبي دي.

علم اللساني: حجة الله عزوجل على العباد.

او علم قلبي: فذاك علم نافع.

دغه ځای کې مونږ اقوال د محدثينو مفسرينو فقهاو ولټوو چې هغوي علم نافع چا ته وايي او علم لساني چا ته وايي نو تاسو ته ما ډير تکليف کړې دي ځکه دا مسئله ډيره اوږده

Scanned by CamScanner

ده دا مسئله د علم تصوف چند مباحثو لره مونږ مشتمله کړځولې ده چې مبحث اول په تعریف د علم تصوف کې ده .

د علم تصوف تعریف :

څه علماء دې ته قائل دي چې دې لره الفاظ جامعه کلیه مانعه نشته داسې تعریف د علم تصوف نه شي کیدې لکه د نورو علوموچې خلکو کړي .

تعریف جامع مانع د هغې وجه داده چې د علم تصوف لره علماء ددې په معنون او مقصد کې ډیرې زیاتې خبرې کړي چې دا عبارت د څه شي نه دي نو څو مره تعریفونه چې ما اوس دلته تاسو ته ذکر کړي دا رسومات دي .

جامع العلوم في اصطلاحات الفنون کې اول جلد صفحه ۲۰۳ د تصوف تعریف کوي فرمایي :

التصوف تجرید القلب لله تعالی واحتقار ما سوی الله تعالی .

دا زړه به ته خالص مجرد کړي الله لره که چشتیان قادریان سهروردین حضرات دي نو د **لا اله الا الله** اسباق دې لپاره ورکوي چې مخلوق پریږده خالق سره رابطه ونیسه خالق ته متوجه شه .

که نقشبندي حضرات دي نو اول سبق په قلب کې ورکوي د الله اسم ذات ددې لپاره چې کله دې زړه ته اسم د الله دننه شي نو تجرد د ماسوی الله نه راشي .

واحتقار ماسوی الله . او د ماسوی الله به سپک ګڼي .

وقد نقل قدوة العارفین مولانا نور الدین شیخ عبدالرحمن الجامي قدس سره السامي في نفحات الانس من حضرات القدس في احوال شیخ ابي اسحاق ابراهیم بن شهریار رَحِمَهُ اللهُ انه رأی النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ في المنام و سأل ما التصوف یا رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ؟

تصوف څه شي ده یا رسول الله ؟

فقال : التصوف ترك الدعاوي و کتمان المعاني .

دعوی پریښودل دي او کوم معاني رازونه چې زړه ته القاء شي هغه پټ ساتل دي .

Scanned by CamScanner

التعريفات جلد اول صفحه ۸۳ کې ذکر دي تعریف د تصوف کوي وايي :

التصوف الوقوف مع الادب الشرعية ظاهراً فيرى حكمها من الظاهر في الباطن و باطنا فيرى حكمها من الباطن في الظاهر .

ترجمه : علم حاصلول دي په امورو ظاهرو و باندې سره د ادب شرعيو و نه چې هغه امورو او نصوصو ظاهرو ته وګوري .

فيراى حكمها من الظاهر في الباطن .

و باطنا عطف که په ظاهراً باندې وقوف مع الادب الشرعية باطنا فيرى حكمها من الباطن في الظاهر .

ابن القيم رَحِمَهُ اللَّهُ په مدارج السالكين بين منازل إياك نعبد وإياك نستعين ، اول جلد صفحه ۴۶۵ کې د تصوف معنى كوي :

قال ابو بكر الكتاني : التصوف خُلقٌ .

تصوف اتصاف د ځان دي په اخلاقو حميدو باندې .

فمن زاد عليك في الخُلُقِ زاد عليك في التصوف .

ترجمه : ته بل سړي ته ګوره چې اخلاق ستا ښه دي که د هغه بل سړي که د هغه اخلاق له تا ښه وه نو هغه تصوف کې له تا ښه دي .

تصوف عبارت له حسن خلق نه دي د چا چې اخلاق ښه وي د چا چې اخلاق ښه نه دي هغه تصوف کې كمزوري دي .

فان حسن الخلق وتزكية النفس بمكارم الأخلاق .

دارنګې ابن قيم په مدارج السالكين بين منازل اياک نعبد و اياک نستعين ، اول جلد صفحه ۳۰۷ کې د تصوف معنى كوي دغه معنى ډیرو علماو کړې ده الفاظ يې مختصر دي تقريباً جامع مانع دي .

التخلي من الرذائل والتحلي بالفضائل .

د رذائلو نه ځان خالي كول او په فضائلو ځان ښائسته كول په فضائلو و ځان متصف

Scanned by CamScanner

كول او د رذائلو نه ځان خالي كول .

دارنګې په مدارج السالكين بين منازل اياك نعبد و اياك نستعين ، دوهم جلد صفحه ۴۶۴ كې د تصوف معنى كوي :

قال سر السقطي : التصوف اسم لثلثة معان لا يطفئ نور معرفته نور ورعه .

دې عارف وې هغه نور د معرفت دده چې مړ نه كړي له ده نه نور د تقوى دده هسې نه چې عارف شو څه كشوف يې وليدل د هغې نه وروسته سر شي بيا هر څه كوي نه هغه نور د ورع ختم نه كړي .

ولا يتكلم بباطن في علم ينقضه عليه ظاهر الكتاب او السنة .

په باطن اړخ كې به داسې اقوال نه كوي چې ظاهر نصوص د هغې مخالف وي نو علم باطن دا نه شو چې د شريعت نه به مخالف وي .

رد شو په بعضې قلندريانو چشتيانو باندې چې هغوي نظر دا جوړ كړي چې علم باطن او ظاهر سره فرق لري يعنې متغايرين دي نا داسې نه ده .

كظهر لبطنٍ وبطنٍ لظهرٍ ، اسلام للإيمان ايمان للإسلام .

دغه رنګې يو بل سره تړچ دي .

ولا تحمله الكرامات على هتك أستار محارم الله .

او بل دريم دا چې كرامات دې باعث نه كړي ده لره په استارو د محارم الله باندې هسې نه چې هغې كې ور دننه شي هغه پردې او چتې نه كړي .

چند كرامات وګوري بيا ځان د تكليف نه اوباسي وايي چې ګنې زه مكلف په شريعت نه يمه .

همدارنګې ابن قيم په مدارج السالكين بين منازل اياك نعبد و اياك نستعين ، دريم جلد صفحه ۱۸۱ كې فرمايي :

سئل محمد بن علي القصاب استاذ الجنيد البغدادي عن التصوف فقال .

هغه جواب وركړ :

. اخلاق كريمة ظهرت في زمان كريم مع قوم كرام .

Scanned by CamScanner

تصوف اخلاق کريمه ته وايي چې په ښه وخت کې ښکاره شي له ښه قوم سره اخلاق کريمه له قوم کرام سره په هر وخت کول دا تصوف ده.

قوم کرام هغه سالکين حضرات دي چې نيتونه يې ښکلي وي.

حلية الاولياء ذا کتاب د امام ابونعيم الحافظ الاصبهاني چې دي خپل سند لري ۱۰ جلد يې په تصوف ليکلي دي اول نه تر آخره پورې دا ثابتوي چې دا څومره صحابه تير شوي دا ټول صوفيه وو.

خو دا جدا خبره ده چې طرز او طريقه به د چا رياضات په دشتو کې او سيدل وه د چا به څه وه خو صوفيه ټول وه تصوف چې د څه نه عبارت دي نو يو صحابي هم د هغې نه بهر نه وه.

امام غزالي رَحِمَهُ اللّٰهُ د خپل کتاب احياء علوم مقدمه هم په دې لګولي دا څومره محدثين او فقهاء دي دا ټول صوفيه تير شوي دا ذکر کوي:

سمعت ابا الفضل نصر بن ابي نصر الطوسي يقول سمعت ابابكر بن المثاقف يقول سألت الجنيد بن محمد عن التصوف.

هغه جواب راکړ:

فقال الخروج عن كل خلق دني والدخول في كل خلق سني.

د هر رذيل خوي نه وتل او په هر ښائسته او بيش قيمته خوي کې ننوتل.

سمعت ابي الفضل الطوسي يقول سمعت ابا الحسن الفرغاني يقول سألت أبابكر الشبلي ما علامة العارف؟ څه علامه ده د عارف. هغه ووېل:

صدره مشروح وقلبه مجروح. شرح صدر به لري زړه به يې زخمي زخمي وي.

ما ورته ووېل چې دا خو علامه د عارف شوه عارف چا ته وايي. شبلي رَحِمَهُ اللّٰهُ ووېل:

العارف الذي عرف الله عزوجل وعرف مراد الله عزوجل وعمل بما امر الله واعرض عما نهى الله عزوجل ودعا عباد الله إلى الله عزوجل.

ما ورته ووېل چې دا خو تعريف د عارف شو.

فمن الصوفي فقال من صفا قلبه. د چا چې زړه صفا وي.

Scanned by CamScanner

تسميه د صوفي په صوفي باندې قول راجح دادی چې دا په زمانه د تابعينو دا تسميه خوره شوه دا په زمانه د صحابوو کې.

دا علم مسمی وه په علم الاخلاص وعلم الاحسان باندې ددې نه تعبير په احسان او اخلاص سره کيده.

زمانه د تابعينو کې دا مسمی شو په علم تصوف وجه د تسميې داوه ځکه دغلته چې کوم صوفيه وو هغوي استعمال د جامو د صوف کولو نو د صوفي معنی متلبس په لباس د صوف باندې دور وي هغه دور سره صوفيه به سم داسې وه چې يوه زړه جامه پيوندي د خلکو نه لرې په دشتو کې استوګنه دا به ددوي زندګي وه.

اوس هم داسې فقراء شته دي چې هغوي په سبيلې د رياضاتو باندې تزکيه د نفوسو کوي نو دې يې معنی دا کوي:

الصوفي من صفا قلبه. چې زړه يې صفا وي.

وسلك طريق المصطفى صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ **و رمى الدنيا خلف القفا.**

دنيا يې شاته ويشتلې وي.

دا اعتراضات اوس مخې ته راځي چې صوفيان خو اوس په دغه صفاتو ټول نه دي برابر نو هغه اعتراض يو اځې په دوي اوس مه کوي همدا ديګ همدا شلغم او دا اعتراض بايد د علم ظاهر علماء ته هم راجع ده دا کوم ده چې ټول د شريعت پابند دي او په هر جزيه د شريعت يې عمل کړې نو دا نقصان هر چا کې وي.

نو شبلي رَحِمَهُ اللَّهُ ورته وويل:

و رمى الدنيا خلف القفا و أذاق الهوى طعم الجفا.

خپلې هوا ته يې د جفاء طعم ورڅکلې وي.

ما ورته وويل چې دا خو صوفي شو.

ما التصوف؟ تصوف څه ته وايي؟

قال: التألف والتطرف والاعراض عن التكلف.

يو خو تألف ده چې خلک ځان ته نيزدي کول دي هغوي سره الفت کول دي.

Scanned by CamScanner

دوي به دا بهتره ګڼله.

دارنګې شرح نهجة البلاغة لعبد الحميد بن هبة الله بن محمد بن الحسين بن ابي الجحد چې داد ابو حامد عز الدين عبد الحميد بن هبة الله المتوفى سنه ٦٥٦ د هغه تصنيف دي اول جلد صفحه ١٩ کې علم تقسيموي :

ومن العلوم علم الطريقة و الحقيقة واحوال التصوف وقد عرفت ان أرباب هذا الفن في جميع بلاد الإسلام إليه ينتهون وعنده يقفون وقد صرح بذلك الشبلي والجنيد البغدادي والسرسقطي وابو يزيد البسطامي وابو محفوظ معروف الكرخي وغيرهم . ويكفيك دلالتاً على ذلك الخرقة التي هي شعارهم إلى اليوم وكونهم يسندونها بإسناد متصل إليه عَلَيْهِ السَّلَامُ .

دليل د اثبات يې داده چې هر يو ته ورشي سند متصل لري .

المبحث الأول :

الاستدلالات من القرآن الكريم في مسئلة علم التصوف :

بعضې اصطلاحات علومو لره د اصحابو د زمانې نه اوس بدل شوي من جمله د هغې نه زمانه د صحابه کرامو کې علم فقه چې وه مسمى په اسلامياتو باندې علم کلام يا علم عقائد چې وه دا مسمى وه په ايمانياتو باندې او علم طريقت دا مسمى وه په احسانياتو باندې .

همدا وجه وه چې حضرت جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَامُ حديث طويل کې د :

أخبرني عن الإسلام ، اخبرني عن الإيمان ، اخبرني عن الاحسان .

سوالونه کړي وه نو دې کې اشاره وه شرف ددې علومو ته نو دا علم التصوف د صحابوو زمانه کې په علم الاحسان مسمى وه همدا وجه ده قرآن عظيم الشان کې زيات تر د دريو اهل دينونو ذکر کيږي چې يهوديان ، عيسويان او امت د حضرت محمد صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ده دا دري واړه دينونو والا دواړه جماعت لرل جماعت د مشائخو د طريقت او جماعت د علماء د شريعت .

د قرآن دا اصطلاح ده چې يهوديانو کې کوم خلک اهل طريقت او د تصوف وه د تزکيه باطن کار به يې کوه نو ربانيون به يې ورته وويل .

ربانيون منسوب إلى الرب.

د پاکستان په اصطلاح الله والا نو دا منسوب إلى الرب دا پیران وه د یهودو.

او د یهودیانو چې کوم علماء وه مسمی د قرآن په اصطلاح باندې احبار هغوي ته یې احبار ویل چې دا جمع د حبر ده په معنی د تزین باندې او هغوي به هم بنائسته بنائسته لباسونه اغوستل او یا به مقلوب د بحر شي چې ژور بحرونه د علم وه جامع دوي لره د شپږمې سیپارې سورة مائدة دا آیت ده:

﴿لَوْلَا يَنْهَاهُمُ الرَّبَّانِيُّونَ وَالْأَحْبَارُ عَن قَوْلِهِمُ الْإِثْمَ وَأَكْلِهِمُ السُّحْتَ﴾. سورة مائدة آيت :٦٣.

او هر چې عیسویان هغوي علماء ته قسسین ویل او پیرانو ته یې رهبان ویل جمع د راهب گوشه نشین د خلکو نه چیلي به یې کولې جامع دی دوي لره د اومې سپارې دا آیت کریمه ده:

﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ وَرُهْبَانًا وَأَنَّهُمْ لَا يَسْتَكْبِرُونَ﴾ سورة المائدة آيت : ٨٢.

د عیسویانو عداوة مع المسلمین په نسبت سره یهودو ته او مشرکانو ته څه نا څه کم ښکاریده هغوي اشد وه او وجه یې داده:

ذَٰلِكَ بِأَنَّ مِنْهُمْ قِسِّيسِينَ.

دوي کې علماء و رهبانا او پیران دي.

انهم لایستکبرون.

په مقابل د یهودو او مشرکینو هغو مره کبرجن نه دي نفس عداوت کوي خو په مقابل د یهودو کې د دوي عداوت کم ده ورنه نفس عداوت شته.

زمونږ د دین قرآني اصطلاح داده چې کله علماء د شریعت ذکر کوي نو تعبیر ترې نه په علماء سره کوي په یعلمون سره کوي لکه دا آیت کریمه:

﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾

بل آیت: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾.

او کله چې زمونږ دین د مشائخو د طریقت په قرآن کې ذکر کیږي نو د هغې نه تعبیر

Scanned by CamScanner

کيږي په محسن سره يا محسنون سره دي نه صوفياء کرام مراد وي دا خبره چې د محسن نداو محسنون نه مراد صوفياء کرام دي.

تبليغي جماعت والا يوه افواه خوره کړي په عوامو کې چې مونږ ته اميرانو ويلي چې په قرآن کريم کې په لسمه سيپاره کې په پيرانو رد شوي ده اشاره يې دې آيت کريمه ته وه:

﴿إِنَّ كَثِيرًا مِّنَ الْأَحْبَارِ وَالرُّهْبَانِ لَيَأْكُلُونَ أَمْوَالَ النَّاسِ بِالْبَاطِلِ﴾ سورة التوبة آيت: ۳۴.

د يهودو پيران ښه وه خو علماء ډير خراب وو او د عيسويانو علماء ښه وه او پيران يې ډير خراب وه، نو دغه آيت کريمه کې يې د يهودو علما و راو اخستل او د عيسويانو يې پيران راو اخستل چې ان كثير من الاحبار الخ.

نن صبا که څوک دغه آيت کريمه د صوفيانو او پيرانو په خلاف د دليل په شکل پيش کوي نو د قرآن له اصطلاحاتو خبر نه دي يا خبر دي خو له تعصب نه کار اخلي له صوفيانو پيرانو سره تعصب کوي.

دليل په دې باندې چې مراد له احسان علم تصوف ده:

امام مسلم جلد اول صفحه ۲۸ حديث طويل د جبرائيل عَلَيْهِ السَّلَام را اخيستي:

قال فأخبرني عن الاحسان إلى آخره. د احسان تعريف کړي:

ان تعبد الله كأنك تراه.

لکه جبرائيل امين سوال د احسان په رابطه وکړو نو رسول پاک صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ورته جواب وزکړ چې احسان:

ان تعبد الله كأنك تراه. د الله تعالی عبادت په داسې شان سره کوې لکه ته چې الله ويني او که چيرته هغه ته نه ويني نو هغه خو تا ويني.

او دا مرتبه د شهود ده شهود د ذات باري تعالي نه کيږي بلکه د ذات او صفاتو تجلياتو هغه نور ګوري او مشاهده يې کړي نو که دا مقام نه وي نو حد اقل:

فان لم تكن تراه فانه يراك. که ته چيرته هغه نه ګوري نو حد اقل دومره حضور خو بايد وي چې هغه ما له ګوري دا احسان شو.

معالم السنن للخطابي په څلورم جلد صفحه ۳۲۱ کې د احسان معنی کوي:

فأن معنى الإحسان ههنا الإخلاص . اخلاص كول په اعمالو کې .

ابن حجر په فتح الباري جلد ۱۲ صفحه ۲٦٦ کې د احسان معنى كوي : الإخلاص.
شرح السنن د امام بغوي اول جلد صفحه ۱۱ د احسان معنى كوي په هغې کې وايي مراد ددې نه :

الإخلاص وهو شرط في صحة الإيمان والإسلام معاً.

نضرة النعيم في مكارم اخلاق الرسول الكريم جلد دويم صفحه ٦۷ کې د احسان معنى كوي ، اختلاف شوې په معنى د احسان کې اصطلاحاً :

فإذا اقترن الإيمان والإسلام . چې سره معي راشي .
بيا مراد د احسان څخه :

الاشارة إلى المراقبة و حسن الطاعة .

اشاره په کې مراقبې لره وي ، تفكر لره وي او حسن طاعت لره وي .
فيض الباري شرح د بخاري جلد اول صفحه ۲۱٦ کې شاه صاحب څه اخلي دينه :

واعلم ان لفظ الاحسان شامل لجميع انواع البر من الاذكار والاشغال وغيرهما .

لفظ د احسان دلته شامل دي ټولو افعالو د صوفيو لره نه اذکار و نه . او نه شغل نه په اورادو باندې .

والاذكار تقال للاوراد المسنونة .

وما ذكره المشائخ من الضربات والكيفيات والاشغال .

هغه اشغالنا هغه چې ذکر کړي دي مشائخو له ضرباتو نه او له کيفياتو نه دا اشغال دي او دلته احسان اذکارو اشغالو دواړو ته شامل دي .

بيا شاه صاحب وايي :

والطرق المشهورة في التصوف اربعة : النقشبندية والچشتية والسهروردية والقادرية ،

والسلسلة السهروردية قد تسلسلة في اجدادنا من عشرة متصلة.

شاه صاحب فرمايي طريقه سهرورديه زما په نيکونو کې تر لسو پورې راغلې مسلسله.

ثم ما نقل الینا من الاوامر والنواهي والوعد والوعید.
دا مسمی ده په شریعت سره.
والتخلق بها یسمی الطریقة وحینئذ تنصبغ الاعمال بصبغ الإیمان.
په رنګ د ایمان حقیقي دا اعمال رنګ واخلي.
کما کان في السلف اما الیوم فعلم بلا عمل وایمان بلا تصدیق من الجوارح ورب تال القرآن والقرآن یلعنه ثم الفوز بالمقصد الاسنی والنیل بالمآرب الاعلی یسمی حقیقتاً.
هغه بیا حقیقت ده نو شاه صاحب تصریح وکړه په دې باندې په اربعة طرق او اشغال د مریدینو او ضربات کیفیات د مشائخو د اسباقو او اذکارو اوراد مسنونه دا ټول یې داخل کړل په احسان کې.
نو بیا وایي چې ښکاره شوه دا خبره چې:
الطریقة والشریعة لا تتغایران کما زعمه العوام.
طریقت او شریعت یو بل نه جدا او بدل نه دي.
ابن القیم رَحِمَهُ ٱللَّهُ په مدارج السالکین جلد دویم صفحه ۵۷ باندې لیکلي:
ولو کان فوق مقام الاحسان مقام آخر لذکره النبي عَلَيۡهِ ٱلسَّلَامُ لجبرائیل.
نو احسان اعلی مقام شو نو وایي:
ولسأله جبرائیل عنه فانه جمع مقامات الدین کلها في الإسلام والإیمان والاحسان نعم الفناء المحمود.
فنآت به راځي چې هغه تحقیق د مقام د احسان دي نو هغه دا دې چې سړي فاني شي:
بحب الله وخوف الله ورجاء الله والتوکل علیه وعبادته والتبتل إلیه عن غیره.
دا رنګې مدارج السالکین جلد دویم صفحه ۶۵ کې لیکلي دي:
وفي حدیث جبرائیل انه سأل النبي صَلَّى ٱللَّهُ عَلَيۡهِ وَسَلَّمَ عن الاحسان. دغه الفاظ ذکر کوي:
بیا وایي: مراد له دې نه: المراقبة تفکر في صفات الله دي.

Scanned by CamScanner

دوام علم العبد و تيقنه بأطلاع الحق سبحانه وتعالى على ظاهره و باطنه فاستدامة لهذا العلم واليقين هي المراقبة وهي ثمرة علمه بأن الله سبحانه رقيب عليه ناظر إليه .

وروسته وايي :

سامع لقوله وهو مطلع على عمله كل وقت وكل لحظة و كل نفس و كل طرفة عين و الغافل عن هذا . كوم سړي چې دې مراقبو او تفكر بصفات الله نه غافل شي .

بمعزل حال أهل البداية فكيف بحال المريدين فكيف بحال العارفين .

دا خو حال د مبتديانو ته هم نه دي رسيدلې نو څنګه به دې په حال د مريدانو او عارفانو مشرف شي .

دارنګې مدارج السالكين ابن قيم جلد دويم صفحه ۳۹۹ کې ليکلي :

اليقين هو المكاشفة وهو على ثلاثة وجوه مكاشفة في الاخبار مكاشفة بأظهار القدرة مكاشفة القلوب بحقيقة الإيمان .

ومراد القوم بالمكاشفة ظهور الشيء للقلب بحيث يسير نسبة إليه كنسبة المرئ إلى العين.
زړه ته متوجه شي داسې ليدل کوي لکه په سترګو سره .

فلا يبقى معه الشك ولا ريب اصلاً . وهذا نهاية الإيمان وهو مقام الاحسان .

چې شرح صدر و شي بيا قلب صفا شي سترګې فؤاد کولاو شي چې په هغې کې بيا څه اشياء وګوري نو لکه په رأس العين چې ليدلې وي دغه مقام د احسان ده مراد د احسان نه علم تصوف ده او د محسنين نه صوفياء مراد دي .

تفسير مظهري اول جلد صفحه ۴۳۱ هغه د ابن عباس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ حديث ذکر کوي :

يدخل الجنة من امتي سبعون الفاً بغير حساب .

قاضي صاحب فرمايي :

قلت والذي يظهر من سياق الكتاب والسنة ان هؤلاء الذين لا يحاسبون هم الصوفية العلية المتعشقة .

Scanned by CamScanner

په دغه صفحه تفسير مظهري وګوري ډير تفصيل يې کړې .

او مقصد د تصوف نه دوه څيزونه دي :

تصفية القلب وتزكية النفس. نو تصفيه د قلب او تزکيه د نفس دا نچوړ د تصوف ده.

شرح السنن ابن ماجه جلد اول صفحه ۲۸۳ دلته تا ته دا ښايي چې سواد اعظم کې کومې کومې ډلې داخلې دي :

فعليكم بالسواد الأعظم . دا جمعه غفيره مراد ده .

فهذا الحديث معيار عظيم لأهل السنة والجماعة شكر الله سعيهم فانهم هم السواد الأعظم وذلك لا يحتاج إلى برهان فانك لو نظرت إلى اهل الاهواء بأجمعهم مع انهم اثنان وسبعون فرقة لا يبلغ عددهم عُشر اهل السنة .

واما اختلاف المجتهدين (اى اربعة مذاهب) فيما بينهم كذا الاختلاف لصوفية الكرام (اى اربعة طرق) والمحدثين العظام (اى سبع قراءة) ولقرء الاعلام .

دغه تفريقې ته ضلالت نه وايي او ګمراهي ورته نه وايي لکه جماعة المسلمين غوندې عقيده نه ساتي .

فهو اختلاف لا يضلل احدهم الآخر .

او زمونږ له دوي سره اختلاف د عقيدې دي ځکه دوي له خپل ځان نه بغير بل هر چا ته احنافو ته مشرکين وايي .

بل قيل الصوفية بخير ما تنافروا ، وقال شيخ الإسلام الانصاري : اى ما لم يأمر أحدهم الآخر بالعرف والمرشد واجتناب المنهيات لم يكن فيهم خيراً .

ترڅو پورې يو بل ته په نيکي او نيکي ښودونکي چې مرشد ورته وايي امر ونه کوي خير به په کې رانه شي .

قال شيخ المحدثين امام السيوطي في اتمام الدراية .

مونږ دا عقيده ساتو چې :

Scanned by CamScanner

نعتقد ان امامنا الشافعي ومالكاً وأباحنيفة وأحمد رضی الله تعالی عنهم و سائر الائمة علی الهدی من ربهم في العقائد وغيرهما. ونعتقد ان الامام اباالحسن الاشعري امام في السنة ای الطريقة المعتقدة و قدموه فيها علی غيره. ونعتقد ان طريقة ابي القاسم الجنيد سيد الطائفة الصوفية علماً وعملاً طريقة مقدم فهو خال عن البدعة دائر علی التدبير والتسليم والتبری عن النفس ينبی علی الكتاب و السنة.

تر دې ځایه چې کومې حوالې ما تاسو ته د احسان په رابطه ذکر کړي نو د اعلم تصوف ده علم مراقبه علم سر ده علم اخلاص ده علم یقین ده او علم مکاشفه ده د قلوبو دغه مراد دي.

اوس هغه آیتونه چې د علم تصوف بیان په کې شوې وي:

قرآن کریم کې چې چیرته محسن او محسنون کوري نو د پیرانو ترجمه یې کوي:

سورة بقرة آیت: ۱۹۵: ﴿إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ﴾.

معنی دا چې خدای د صوفیاء کرامو سره محبت کوي یا لري.

سورة بقرة آیت: ۱۱۲: ﴿بَلَىٰ مَنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهُ أَجْرُهُ عِندَ رَبِّهِ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ﴾. چا چې و سپاره ځان خپل خاص الله لره نو دې محسن دي.

محسن يې و ويل مسلم يې و نه ويل ځکه مسلم به وي خو محسن به نه وي عمل کې به يې رياء وي د نفس اصلاح به يې نه وې شوې.

بلی من اسلم ذا ته لله.

په خپله ذ انچه د شریعت ټول احکام راوستل که پنج بناء ده که مستحبات ټول يې په ځای کړل لیکن زړه کې ریاء ده نو محسن کې علم اخلاص ته اشاره ده معنی دا چې دده قلب به هم د ریاء نه خالي وي ظاهر او باطن ذات الله ته وسپاري.

فله اجره عند ربه ولا خوف عليهم ولا هم يحزنون.

نو دې ولي شو ځکه صفت د ولي ورته راغې.

بيا فرمايي په سورة نساء آيت نمبر ۱۲۵ کې:

﴿وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللّٰهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلاً﴾

استفهام انكاري ده څوک به وي ښه له جهته د دين چې وي سپاره ځان خاص الله لره نو دې محسن ده اتباع د ملت ابراهيمي عقيده به يې جوړه وي .

اسلم وجهه لله . علم فقه په کې وي په شريعت برابر وي .

وهو محسن . علم احسان او علم طريقت به په کې وي نو دا درې واړه کارونه چې په کې وي .

همدا رنګې سورة لقمان آيت ٢٢ : ﴿وَمَن يُسْلِمْ وَجْهَهُ إِلَى اللّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقَىٰ وَإِلَى اللّٰهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ﴾ . څوک چې ګردن نهاد کړي ځان خپل ذات إلى الله شريعت په ځان ومني خو محسن وي صوفي وي ورسره اخلاص ولري نو :

فقد استمسك بالعروة الوثقى .

اوس که يو سړي محسن دي د علم باطن دعوى کوي او استلام د ذات لله تعالى نه دې کړي دده ډانچه د شريعت نه مخالف ده نو دا غټ فاسق ده داد ولايت او طريقت خاوند هيڅ کله نه شي جوړيدې .

لکه دا بعضې خلک چرسيانو ګير خريلو ته هم پيران مشائخ وايي نو هغوي خو **من اسلم لله** را نغلل چې دا خپل ذات تسليم کړ لپاره د شريعت قواعدو د شريعت ته يې ځان ګردن نهادن که خو ددې سره به محسن وي يعنې زړه به يې خالي وي د ماسوى الله نه او د شرک خفي او جلي نه نو هله به دې مستمسک شي .

بالعروة الوثقى او که **اسلم وجهه لله** وه خو محسن نه وه دې **مستمسك بالعروة الوثقى** په تمامه معنى نه دي او که محسن يې ځان ګڼلو خو تسليم نه وه نو دا خو له سره کيدې نه شي چې دې دې تسليم للشريعة نه وي او د احسان درجه دې ورته را شي دا خو بعيده ده همدا وجه ده الاية .

﴿وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا

الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ﴾. چا چې تابعداري د صحابو په احسان کې کړې ده.

والذين اتبعوهم بالإيمان يا بالإسلام يې ونه ويل ځکه که ايمان يې ويلې واي نو منافقين به هم عملاً داخل شوي وو په کې عقيده کې به يې اشتباه کړې واى اهل السنة به وي عمل کې به يې فسق وي.

نو دا حکم د الله بيا کله پرې صادقيده چې الاية **رضي الله عنهم ورضوا عنه**، نو که مسلم وي اعمال يې برابر وي خو مؤمن نه وي عقيده يې خرابه وي.

او که بالإسلام يې ويلې وي نو فساق منافقين به په کې داخل شوي وي نو په هغوي باندې **اعد لهم جنت الاية** حکم کله چسپانيږي نو چې وي وويل: **والذين اتبعوهم باحسان**، نو اوس احسان بدون د ايمان نه کله راځي او بيا بدون د اسلام نه کله راځي.

اول به يې عقيده صحيح وي، د ولايت علم يقين او مکاشفې مقام ته چې رسيږي نو دا دوه اويا (۷۲) ډلو کې تر اوسه څوک نه دي رسيدلې او نه به ورسيږي دوي کې خو دې څوک ولې پيدا کړي اول به يې ايمان وي او ايمان په عقيده د اهل السنة کې ده. ثانياً به علم شريعت باندې تلبس وشي. نو ثالثاً به دې درجې د احسان ته رسيږي.

نو چې هر کله ايمان راغې او د ايمان تقويه يې په بالإسلام وشوه او د هغې نه بعد يې زړه اخلاص بيا موند رياء نه پاک شو نو خود بخود دا حکم پرې چسپان شو چې: رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ ورضوا عنه.

دارنګې سورة نحل کې رب کريم فرمايلي:

﴿ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوا وَّالَّذِينَ هُم مُّحْسِنُونَ ﴾ سورة نحل آيت: ۱۲۸.

يقيناً خداى تعالى د متقيانو سره دي په معيت د نصرت سره او د توفيق او د هغو کسانو سره بالخصوص **هم محسنون** چې صوفيه دي **مع الذين اتقوا** کې عام علماء هم راغلل چې کوم متقيان دي او عوام متقيان دي خو بالخصوص **والذين هم محسنون** نو دا عطف د خاص راغې په عام باندې او عطف د خاص په عام دې کې اشاره وي شرف د خاص لره.

دارنګې سورة بقرة:

Scanned by CamScanner

﴿وَأَحۡسِنُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ﴾ الآية خدای تعالی د محسنينو سره محبت کوي.
نو عمل کې اخلاص راولي رياء لرې کړي کړي علم قلبي حاصل کړي تصفيه د قلب و کوي خدای تعالی د صوفيو سره محبت کوي.
او دارنګې سورة آل عمران:
﴿أُعِدَّتۡ لِلۡمُتَّقِينَ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ فِي ٱلسَّرَّآءِ وَٱلضَّرَّآءِ وَٱلۡكَٰظِمِينَ ٱلۡغَيۡظَ وَٱلۡعَافِينَ عَنِ ٱلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ﴾ سورة آل عمران آيت: ۱۳۳-۱۳٤.
دې ځای کې قاضي ثناء الله صاحب وايي:
هم الصوفية الكرام.
دارنګې سورة آل عمران کې فرمايي:
﴿وَٱللَّهُ يُحِبُّ ٱلۡمُحۡسِنِينَ﴾.
دا صوفيه دي دوي سره خدای تعالی محبت کوي.
دارنګې سورة مائده کې فرمايي:
﴿فَأَثَٰبَهُمُ ٱللَّهُ بِمَا قَالُواْ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَاۚ وَذَٰلِكَ جَزَآءُ ٱلۡمُحۡسِنِينَ﴾ سورة مائدة آيت: ۸٤.
دارنګې سورة اعراف آيت: ۵٦:
﴿إِنَّ رَحۡمَتَ ٱللَّهِ قَرِيبٞ مِّنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ﴾.
همغه ترجمه.
دې سره هغه شبهه د بعضې جهالو دفع شوه چې د خدای نه يريږي نو هر څه چې کوي کور کې وکړه نو شيخ ته تللو کې څه حاجت دي، دوي داسې وايي چې تحليه بالشريعت د تصوف مقصد دي پير ته مه ځه تحليه راوله نو چې راوستي يې شي نو مه ځه نو راتلې نه شي بدون د شيخ نه لکه:
﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ﴾ سورة التوبة آيت: ۱۱۸.
دا مجلس او معيت د صادقينو چې امر راغلې د دې لپاره چې تقوی لازمي شيئ دی.

Scanned by CamScanner

دارنگې :

﴿إِنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ أَجْرَ الْمُحْسِنِينَ﴾.

صوفيوو ته اشاره ده.

دارنگې سورة يوسف آيت : ۲۲:

﴿وَلَمَّا بَلَغَ أَشُدَّهُ آتَيْنَاهُ حُكْمًا وَعِلْمًا وَكَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾.

وروسته به عبارتو کې راشي دا اخذ يو ائې ما نه دي کړې ډير نصوص ما تاسو ته پيش کړې هغه به وګوري هم دد ې آيتونو نه علماء تصوف اخيستې دي.

دارنگې سورة عنکبوت :

﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا وَإِنَّ اللهَ لَمَعَ الْمُحْسِنِينَ﴾ سورة عنكبوت آيت: ٦٩.

دې ځای باندې تفسير راجح دادې چې دا آيت مکي دي نازل دي مخکې له فرضيت د جهاد نه.

بعضو مفسرينو دا عام کړې دي جهاد سيفي مع الكفار ته يې هم شامل کړي او جهاد مع النفس ته يې هم شامل کړي.

خپله حضرت عبد الله ابن عباس صاحب وايي چې دغه آيت د فرضيت د جهاد نه مخکې نازل شوې نو دا جهاد د والذين جاهدوا فينا يعني في معرفتنا کوشش وکړي په معرفت زمونږ کې يا :

جاهدوا باتباعنا مع نفسه لنهدينهم سُبل معرفتنا.

د خپل معرفت لارې مونږ ورته ښايو.

وان الله لمع المحسنين.

دارنگې سورة الصافات ايت : ۷۸: ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ سَلَامٌ عَلَىٰ نُوحٍ فِي الْعَالَمِينَ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾. سورة الصافات آيت : ۷۸-۸۱.

دغه بدله مونږ صوفيو ته ورکوو چې دوي لاړ شي نو د خلکو په ژبو د دوي صفتونه جاري کوو لکه د صوفيه په مزارونو او نورو محفلونو عُرسونو کې خلک د هغوي اوصاف

بيانوي.

دارنګې سورة الصافات : ﴿وَتَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ سَلَامٌ عَلَى إِبْرَاهِيمَ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾. سورة الصافات آيت : ۱۰۷-۱۱۱.

يعنې وتركنا دا صفت خاص په انبياء پورې نه دي دا مونږ صوفيانو ته هم وركوو.

دارنګې همدغه سورة کې فرمايي :

﴿سَلَامٌ عَلَى إِلْ يَاسِينَ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ﴾ سورة الصافات آيت : ۱۳۱-۱۳۲.

دا هغه آيتونه وو چې په مضمون د محسن او محسنون سره اخذ د طريقت کيده او علماو کړې وو.

هغه آيتونه چې اخذ د علم باطن او علم طريقت ترې نه کيږي:

ددې علم ډير نومونه دي : علم اسرار ځکه اکثر رموز اشارات په کې دي، علم مکنون هم ورته وايي، علم اخلاص علم طريقت هم ورته وايي ځکه د حصول لپاره يې طرق اربعه لري، علم باطن ورته هم وايي ځکه لطائف لري، علم احسان، علم مکاشفه هم ورته وايي، علم لدني هم ورته وايي ځکه واسطه په کې نه وي دغه ټولو نومونو باندې دغه علم مسمى دي. بل استدلال کوو دې آيت نه :

﴿وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا﴾ سورة الكهف آيت : ۶۵.

وعلمناه ورکړې وه خضر عَلَيْهِ السَّلَامُ ته مونږ د خپل جانب نه علم.

تفسير قرطبي جلد ۱۱ صفحه ۱۶ ددې ځای دوه ترجمې کوي : ورکړې وه مونږ خضر عَلَيْهِ السَّلَامُ ته علم غيب، أي علم الغيب.

او ابن عطيه يې بله معنى کوي :

كان علم الخضر عَلَيْهِ السَّلَامُ علم معرفة بواطن قد أوحيت إليه لا تعطى ظواهر الاحكام افعاله بحسبها.

وكان علم موسى علم الاحكام والفتيا بظاهر أقوال الناس وأفعالهم.

Scanned by CamScanner

نو علم د موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ علم ظاهر وه علم د خضر عَلَيْهِ السَّلَامُ علم باطن وه خو دلته به یوه خبره یاد ساتي چې بعضې جهال پیران وایي چې موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ته د علم باطن نه حصه نه وه ناخبره داسې نه ده.

علم باطن دوه شقه لري یو شق د علم باطن چې کله سیر وشي مرتبہ د اخلاص حاصله شي ریاء ختمه شي جلي خفي شرکونو نه زړه پاک شي تزکیه د نفس وشي د رذائلو خبیثو نه خو بیا کله چې دده سیر تام شي او دې د عروج نه بعد نزول ته راشي نو دده کار بیا په ارشاد کې وي.

څه نور صوفیه داسې دي په همدغه سیر وکړي چې اتصاف په همدغه اوصافو حمیده وو راشي نو چې کله د عروج نه نزول ته راشي نو دده کار په تکوین او تصرفاتو کې وي.

د موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ حق کې داسې ویل نه دي په کار چې د علم باطن نه لرلو د علم باطن هغه شق چې جانب د ارشاداتو دي او تحلیه بالشریعة دي علم اخلاص ده، تزکیه د نفس ده، تصفیه د قلب ده هغه څنګه ورته نه وو حاصل چې ورته نه وه حاصل نو پیغمبر څنګه شو دغه شیان خو چې چا کې نه وي فاسق ورته ویل کیږي نو داد علم باطن مفادات هغه کې وو نو چې کله دده عروج نه بعد نزول تام وشو دې په ارشاداتو مکلف شو چې ته خلکو ته دعوت د شریعت ورکوه.

او خضر عَلَيْهِ السَّلَامُ په تصرفاتو او تکویناتو کې وظیفه لرله نو د علم باطن یو جهت د ارشاداتو ده بل جهت یې د تکویناتو ده دغه د تصرفاتو تکویناتو حصه د علم باطن موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ سره نه وه.

که څوک دا دې نه استدلال کوي چې موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ حصه د علم باطن نه، نه لرله غلطه خبره ده ځکه علم باطن خو عبارت ده د علم اخلاص او احسان وغیره نه، دا څنګه موسی عَلَيْهِ السَّلَامُ ته حاصل نه وه دا ورته حاصل وه صرف په امورو د تکوین کې شغل نه وه مکلف نه وه په دې باندې هغه کومه دعوی یې چې کړې وه خدای نه وه خوښه کړې چې اعلم په دې زمانه کې زما نه، نشته.

نفسي دا خبره ښه خبره وه صحیح وه اعلم بالشریعة له دې نه بغیر څوک نه وه دې باني د شریعت د یهودیت وه خو دا خبره دغه ځای کې د خدای تعالی نه وه خوښه شوې ځکه دې د

Scanned by CamScanner

خواصو نه وه او خواصو عبادو ته په معمولي خبره هم دنیا کې یو څه تکلیف ورکوي نو بیا یې مامور کړ چې لاړ شه خضر عَلَيۡهِ السَّلَامُ ته مشهوره واقعه ده.

نو دغه واقعه که څوک په غور سره قرآن کریم کې وګوري نو د علم باطن شواهدو ته هیڅ ضرورت نشته خپله سړي پوهیږي چې څه علم مکنون هم شته چې څه عباد هغې کې لګیا دي نو دا خو یې یو شق ده چې تکوین ده هغه جانب د ارشاد ته چې راشي په هغې کې ډیر مخلوق لګیا دي.

تفسیر البغوي جلد ۵ صفحه ۱۸۸ باندې لیکلي:

من عندنا و علمناه من لدنا علما.

ددې ترجمه کوي:

اى علم الباطن الهاما. دا علم باطن وه القاء ده ته کیده.

ولم یکن الخضر نبیا عند اكثر اهل العلم.

تفسیر اللباب لابن عادل جلد اول صفحه ۳۴۴۶ باندې هم دغه مضمون ذکر کړې.
تفسیر الماوردي، النکت والعیون جلد ۳ ص ۳۲۵ تفسیر جلد ۳ صفحه ۱۷۱،
تفسیر العز بن عبد السلام جلد اول صفحه ۶۲۷، دا ټولو دا ذکر کړي چې دا علم باطن وه.
تفسیر البیضاوي جلد ۳ صفحه ۵۰۸ باندې لیکلي:

فان موسى كان بحر علم الظاهر والخضر كان بحر علم الباطن.

تفسیر اللباب لابن عادل جلد اول صفحه ۲۷۶۰ کې لیکلي:

واما عبارة عن علم الباطن ورياضة القلوب ففي القران من مباحث هذا العلم ما لا يكاد يوجد في غيره.

او د علم باطن نصوص په قرآن کې دومره ډیر دي چې په بل کتاب کې نشته لکه دا آیت کریمه:

﴿خُذِ الْعَفْوَ وَأْمُرْ بِالْعُرْفِ وَأَعْرِضْ عَنِ الْجَاهِلِينَ﴾ سورة اعراف آیت: ۱۹۹.

یا دا آیت: ﴿إِنَّ اللَّهَ يَأْمُرُ بِالْعَدْلِ وَالْإِحْسَانِ﴾ (سورة نحل آیت: ۹۰).

Scanned by CamScanner

د احسان نه اخذ کوي چې دا طریقت ته اشاره ده إلی غیر ذلك.
تفسیر روح المعاني جلد ۳ صفحه ۶۱.
أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمْ كعلماء السوء من اهل الظاهر.
هغه علماء د ظواهرو باندې رد کوي چې کوم د تصوف نه لرې پاتي دي لیکي:
أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ يُزَكُّونَ أَنفُسَهُمْ كعلماء السوء من اهل الظاهر الذين لم يحصلوا من علومهم سوى العجب والكبر والحسد والحقد وسائر الصفات الرذيلة بَلِ اللَّهُ يُزَكِّي مَن يَشَاء كالعارفين به الذين لا يرون لأنفسهم فعلاً.

دا یې هغه معنی کړې چې کومه امام رباني صاحب کړې ده وایي صحیح صوفي هغه دي چې شل کاله یې د چپې اوږې فرشته قلم پورته نه کړي، او شل کاله بعد ورته په خپل ذوق او خپل زړه کې ځان ورته د کافر نه ښکته ښکاره شي ځکه وایي کیدای شي کافر به ایمان راوړې او زما به خاتمه خرابه شي نو دې وایي:
لا یرون لأنفسهم فعلاً.
ځان لپاره بالکلیه ښه عمل نه ګوري چې ما به ښه عمل کړې وي.
دا حال په تصوف کې شته او دا دومره سړي باندې غالب شي له اند. ازې نه زیات هغه ځا ته یې معلومات کیږي چې څوک صوفي وي هر څوک خپل ځان باندې علم لري دا سې حال ورته رسیږي چې تمام بازار کې څومره فساق فجار ګوري خپل ضمیر کې ځان ترې ښکته ګڼي. په زړه کې زه خو همداسې یم تاسو نه خبر نه یم او دا حال به د صوفي خپل ذوقي وي ځان به ورته انتهائي کمزورې ښکارې له جهته د اعمالو نه او دعوو نه به ځان ډیر لرې ساتي.
تفسیر روح المعاني جلد ۸ صفحه ۳۴۳ باندې لیکي:
ما قاله الإمام الغزالي في الاحياء وهو ان علم الآخرة قسمان علم مكاشفة وعلم معاملة اما علم المكاشفة فهو علم الباطن وهو غاية العلوم وهو علم الصديقين والمقربين وهو عبارة عن نور يظهر في القلب عند تطهيره وتزكيته من الصفات المذمومة.
علم معامله علم د شریعت ده علم مکاشفه علم د طریقت دي.

Scanned by CamScanner

بيان المعاني جلد ۴ صفحه ۱۹٦ کې ليکي :

آتيناه رحمة الخ أنه علم الباطن وعلى هذا اکثر العارفين وأهل العلم .

تفسير الثعالبي جلد ۲ صفحه ۴۳۰ باندې ليکي ، خضر عَلَيْهِ السَّلَامُ موسى عَلَيْهِ السَّلَامُ ته فرمايي :

يا موسى إني على علم من علم الله علمنيه لا تعلمه يريد علم الباطن .

مراد يې په دې سره علم باطن ده .

وأنت على علم من علم الله علمکه الله لا اعلمه يريد علم الظاهر .

مراد يې علم ظاهر ده .

تفسير حقي جلد ۵ صفحه ۱۷٦ باندې دفعه د شبهاتو د بعضې خلکو يې کړې لکه بعضې خلک وايي چې داد خانقاګانو او د مزارونو جوړولو ته څه ضرورت دي چې دومره زيات مصرفونه کول او آباديانې جوړول ، دې وايي که دا اعتراض د پيرانو په دربار کوي نو بيا يې په مدارسو هم وکړي :

يقول الفقير : البناء اما لدرس العلم الظاهر واما لتعليم علم الباطن فاذا کان بناء المدارس من البدعة الحسنة فليکن بناء الخانقاه منها ايضاً .

نو چې جوړول د مدارسو له بدعاتو حسنو نه شوه نو جوړول د خانقاګانو دې هم دغه شان شي لکه بعضې جهال دا وايي چې دا دومره دربار ته څه ضرورت وه دا غر او پش ته څه ضرورت دي نو دا اعتراض دې کله په حقانيه کړې چې دا دومره بلډنګونو ته څه ضرورت دي نو چې داد بدعاتو حسنوو نه ده چې اداره د علم ظاهر ده نو هغه هم اداره د علم باطن ده هغه هم د بدعاتو حسنوو نه ده ولې :

بل بناء اشرف لشرف معلومة فمن قال انه ليس في مکة والمدينه خانقاه .

بلکې د علم باطن خانقا اشرفه ده ولې څکه له شرافت د معلوم دده نه په علم ظاهر کې ستا معلومات حلال او حرام دي او په علم باطن کې معلومات ستا معرفت د ذات د باري تعالى ده .

امام رباني رَحِمَهُ اللَّهُ همدغه دليل نيولي دي چې شرافت د علم له وجهې د شرافت د

Scanned by CamScanner

موضوع نه وي او په علم باطن کې چې علم اخلاص علم مکاشفه دي علم معرفت الله دي هغه له موضوع د علم ظاهر نه بهتر دي بهر حال علماء ظواهر دې ته ترجيح ورکوي او صوفيه هغې ته ترجيح ورکوي دواړه به شواهد لري .

فمن قال انه ليس في مكة والمدينة خانقاه .

که څوک وايي چې په مکه مکرمه کې يا مدينه منوره کې ولې خانقاه نشته نو دا هم بې ځايه اعتراض دي دا سړې ګرځيدلي نه دي اوس هم بعضې جهال وايي دا پيران هلته ولې نشته .

په مکه معظمه سيد العلوي المالکي القادري د شيخ عبد القادر جيلاني صاحب سلسله چلوي دوهابيانو اهل حديثو سخت مخالف دی په فروعو کې شافعي مذهبي دي او په طريقت کې قادريه سلسله چلوي ډير زيات نفوس لري په عربو کې باقاعده هر مابنام نه وروسته پاؤ کم يو ساعت بيانونه په ټيي وي ريډيو باندې کوي او دا ما خپله ليدلي اوريدلي دي .
او په درس کې دا برګ رومال نه پريږدي دا ډير عجيب کار ده دليل دا وايي چې دا علامه د غلطو خلکو ده دا سره رومالونه به نه راوړي يو ځل ما خپله وليد چې سور دسمالي يې له خپل درس نه وشړه او دده يو کتاب هم ده چې نوم يې :

محمد الانسان الكامل .
دا دده تصنيف دي نور هم ډير زيات تصانيف لري او په مدينه منوره کې هم پيران شته د طرق اربعوو خو تقريباً اتيا (٨٠) کاله زيات او کم به کيږي چې د نجديانو حکومت پرې راغلي او په ابتداء د حکومت ددوي په طائف کې پنځه زره (٥٠٠٠) پيران او علماء د همدغو خوارجو له خوا حلال شول نو پيران به څنګه پاتې شي .
نو دې دا اعتراض ذکر کوي اسماعيل حقي صاحب که څوک وايي چې مکه مدينه کې خانقاوې نشته :

فما هذه الخوانق في البلاد الرومية وغيرها . ونهى عن الخانقاه والتردد اليه لجمعية الذكر واصلاح الحال .
او بيا نهي کوي د خانقاهاتو نه شک او تردد کول په دې کې د جمعيت د ذکر لپاره او د

Scanned by CamScanner

اصلاح الحال لپاره .

بالخلوة و الرياضة فانما قاله من جهله وحماقته ونهي عن ضلالته وشقاوته فهو ليس بأمر بالمعروف ولا ناه عن المنكر بل بالعكس كما لا يخفى و لقد كثر أمثال هذا المنكر الطاعن في هذا الزمان مع انهم لا حجة لهم ولا برهان والله المستعان .

دې نه اخوا ما تاسو ته ډيرې حوالې د کتابونو او عبارات د طريقه متعلق ذکر کړي دي:

غرائب القران و رغائب الفرقان جلد ۲ صفحه ۱۳۵ ليکي :

وهذه حال اكثر من اوتي نصيبا من علم الظاهر ولم يؤت حظاً من علم الباطن فهم أهل الغرة بالله .

دا حال د هغه چا دي دا نکار چې کوي چې هغه د علم ظاهر نه حصه لري او د علم باطن نه يې نه لري ، او دوي په الله جل جلاله ډير مغروره دي .

فكيف حال المغرورين اذا جمعهم الله.

څه به وي حال د مغرورينو چې الله جل جلاله يې راجمع کړي .

حاشيه السندي على ابن ماجه جلد ۱ صفحه ۲۰۸ باندې له دې حديث سره ليکلي :

طلب العلم فريضة على كل مسلم ومسلمة .

دې ځای کې علماء د علم ظاهر له دې حديث نه علم ظاهر اخلي او حال دادی علم مطلق راغلې او مطلق چې کله وصف وي په خپل اطلاق به جاري کيږي کل انواعو ته به شامل وي د طلب د علم فرض دي العلم علمان نو لکه څنګه چې علم ظاهر فرض دي د غسې علم باطن هم فرض دي په علم ظاهر کې .

فنون مدون علم ظاهر نه دي دا قنطرة د علم ظاهر ده وسيله مقصود ته مقصود دي وسيله واجب ته واجب وي نو هر کله چې منتهی د علم ظاهر فرض وه هغه بدون د دغه فنونو نه حاصليده نو دا هم فروض کفايه للغير شول داد هغه غير له وجهې فرض شول .

دغه شان علم باطن علم احسان علم اخلاص هم فرض دي په کل احد فرض عين دي البته

ددې د حصول دا طريقې چې کومې دي دا قنطرې ددې علم دي دا څلور سلسلې دا قنطرې ددې علم دي که بغير له دې نه يې څوک کوي او حاصلولې يې شي نو بيا دربانديې لازمه نه ده او که نه يې شي حاصلولې بيا دربانديې لازمي دي دا به يې مثال شي .

که يو سړي وايي علم ظاهر فرض ده خو مدرسې ته تلل خو فرض نه دي بلکې مستحب دي که دې علم ظاهر د ممبر نه يادوي د تقرير نه يادوي د کيسټ نه يادوي د مدرسې نه يادوي خو علم ظاهر فرض ده . دا طريقه د حصول يې بيا ندب مستحب ده .

دغه شان علم باطن فرض ده هغه علم اخلاص دا طريقه د حصول چې دې يې په څه کوي په جهاد يې کوي په جهاد هم کيدې شي هغلته هم تزکيه د نفس راځي په رياضاتو کوي روژې نيسي او که په اربعة طرق باندې کوي که بيا نه شي حاصليدې بيا دا لازم ګرځي .

علامه سندي ليکي :

اختلف في العلم الذي هو فريضة . اختلاف شوې چې دا فرضي علم کوم يو دي .

فقيل هو علم الاخلاص . دا علم اخلاص دي .

مأمور به كما أن العلم مأمور به و شهوات النفس تخرب مباني الاخلاص من المأمور به فصار علم ذلك فرضاً و قيل معرفة الخواطر و تفصيلها فريضة لان الخواطر في نشأة العقل و بذلك يعلم الفرق بين لمة الملك و لمة الشيطان و قيل هو طلب علم الحلال حيث كان أكل الحلال فريضة و قيل هو علم البيع و الشراء و النكاح و الطلاق إذا أراد الدخول في شيء من ذلك يجب عليه طلب علمه و قيل هو علم الفرائض الخمس التي بنى عليها الإسلام و قيل هو طلب علم التوحيد بالنظر والاستدلال و النقل و قيل هو طلب علم الباطن وهو ما يزداد به العبد يقينا و هو الذي يكتسب بصحبة الصالحين و الزهاد و المقربين فهم ورثة علم النبيين صلوات الله وسلامه عليهم أجمعين .

فيض القدير د علامه مناوي شرح الجامع الصغير جلد ۴ صفحه ۳۵۳.

طلب العلم فريضة على كل مسلم دلته يې هم هغه عبارت د سهروردي صاحب رانقل کړي مناوي صاحب .

اختلف في العلم الذي هو فريضة قيل هو علم الاخلاص و معرفة آفات النفس و ما يفسد

Scanned by CamScanner

العمل لأن الإخلاص مأمور به كما أن العمل مأمور به و خدع النفس و غرورها و شهواتها يخرب مباني الاخلاص فصير عليه فرضاً و قيل معرفة الخواطر و تفصيل عللها منشأ الفعل و ذلك يفرق بين لمة الملك و لمة الشيطان و قيل هو علم نحو البيع والشراء و قيل علم التوحيد بالنظر والاستدلال و النقل علم الباطن وهو ما يزداد به العبد يقيناً و هو الذي يكتسب لصحبة الأولياء فهم ورثة المصطفى صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ .

قال الغزالي في المنهاج العلم المفروض في الجملة ثلاثة .

فرض علمونه دري دي: علم التوحيد دا علم كلام دي ، وعلم السر دا علم باطن دي : وهو ما يتعلق بالقلب و مساعيه و علم الشريعة .

او علم ظاهر دي دا دري علوم د فرضو نه دي ګورې دا عبارت رد کوي د هغو مدرسينو په قول باندې چې اول يې مني نه او که يې مني نو مستحب ورته وايي ډير علماء زمونږ اهل السنة وايي دا مستحب ده بلکه مستحب بيعت ته ووايي خانقاه مدرسې تګ ته مستحب ووايه خو دا علم ته خو مستحب مه وايه دا علم خو فرض دي دا طريقه د حصول يې مستحب ده .

دا رنګې فيض القدير شرح الجامع الصغير جلد ۴ صفحه ۴۳۰ باندې ليکي :

علم الباطن سر من أسرار الله عزوجل وحكم من حكم الله يقذفه في القلوب من يشاء من عباده .

د علم ظاهر مرکز ذهن دي او د علم باطن مرکز قلب دي او قلب کې چې انشراح راشي نو دا علم بيا ډيره فراخه لمن لري په مقابله د هغه علم کې هغه علم لره څه حدود دي څه خاصه اندازه ده ورلره وروسته به راشي چې د علم باطن نه منکروي دې به په خطره کې له وجهې د سوء خاتمې نه آخره خاتمه به يې خرابه شي .

او کمه درجه د علم باطن داده چې د علم باطن د اولياء حال تسليم کړې او دا خپله د علم باطن نه يوه برخه ده .

د فيض القدير عبارت شروع ده :

قال الغزالي رَحِمَهُ ٱللَّهُ: علم الآخرة قسمان علم مكاشفة و علم معاملة و علم المكاشفة هو علم الباطن وذلك غاية العلوم و قد قال بعض العارفين من لم يكن له نصيب منه.

چا ته چې د علم باطن نه برخه نه وي.

يخاف عليه سوء الخاتمة. په ده باندې ويره د سوء خاتمې وي.

وادنى النصيب منه التصديق وتسليمه لأهله.

چې ومني علم باطن او اهل د علم باطن چې علم باطن هم شته او څه اهل يې هم شته چې انكار ونه كړي.

دارنګې فيض القدير شرح الجامع الصغير جلد ۴ صفحه ۵۱۰:

وقال الامام مالك: علم الباطن لا يعرفه الا من عرف علم الظاهر.

نه پيژني علم باطن لره مګر هغه څوک چې پيژني علم ظاهر لره.

فمتى علم الظاهر وعمل به فتح الله عليه علم الباطن.

چې علم ظاهر وكړي او بيا عمل هم پرې وكړي وروسته بيا ورته د علم باطن دروازه خلاصه شي.

ولا يكون ذلك الا مع فتح قلبه وتنويره.

او علم باطن د انشراح صدر سره ده چې فتحه د قلب ده او دا منور شي په نور سره.

بيا فرمايي:

ليس العلم بكثرة الرواية انما العلم نور يقذفه الله في القلب يشير إلى علم الباطن.

دا فقهاء ټول صوفيه دي ځكه اجتهاد بدون د تصوف نه كيدې نه شي ځكه استنباط څه ته وايي: طلب النبط، نبط څه ته وايي نبط هغه اوبه اول مستخرج من الماء كوهي وكنه چې كله كوهي كې اوبه راشي دغه اول اوبه خيرنې چې رابنكاره شي دغې ته نبط وايي نو استنباط معنى راويستل د اوبو له كوهي نه.

نو مجتهد يو نص پيدا كړي په هغې ډير تفريعات كوي بعيد بعيد دغو تفريعاتو ته ذهن نه وي رسيدلې قلب رسيدلې وي دده د قلب انشراح شوې وي په قلب كې ګوري دغو

Scanned by CamScanner

دغو شیانو ته اشاره ده داسې هیڅ کله هم نه شي کیدای چې دا امامان دې صوفیه نه وي.
علم الروایة چې علم باطن و نه لري هغه به خامخا متضاد اقوال لري هغه به خامخا داسې خبرې کوې چې بیرته به یې خپله رد کوي د هغې مثال ابن تیمیه دي که په علم الروایة او علم الشریعت شي نو تر او سه پورې داسې عالم چې دې په روایاتو جامع د اقوال د فقهاو وه ډیر کم به پیدا شي علم یې بالکل مسلم دي امت لره دې ډیر ژور ملا و، ډیر آحادیث ورته یاد وه خو اقوالو کې یې تضاد وه ډیر زیات رد کوي په هغه خلکو چې دعوی یې د اسلام ده او مرتد دي لکه دده یو تصنیف دي الفرقان بین اولیاء الرحمن و اولیاء الشیطن جلد اول صفحه ۲۱۴ کې لیکي :

واذا قال انا محتاج إلى محمدٍ في علم الظاهر دون علم الباطن او في علم الشريعة دون علم الحقيقة فهو شر من اليهود والنصارى .

ګوره دلته دې علم باطن مني چې شته دي که څوک دا علم باطن د شریعت محمدي مخالف ګڼي نو دا شر ده .

الذين قالوا ان محمداً رسول إلى الاميين دون اهل الكتاب فان اولئك امنوا ببعض و كفروا ببعض فكانوا كفارا بذلك وكذلك هذا الذي يقولُ ان محمداً بُعث بعلم الظاهر دون علم الباطن آمن ببعض ما جاء به و كفر ببعض فهو كافر .

وهابیان ټول وایي چې نبي عَلَيۡهِ السَّلَامُ په علم باطن نه دې راغلي نو دده په قول وهابیان کافر شو او قائل دده خبرې چې نبي عَلَيۡهِ السَّلَامُ مبعوث په علم باطن نه وه :

وهو أكفر من اولئك لان علم الباطن الذي هو علم ايمان القلوب ومعارفها واحوالها هو علم بحقائق الإيمان الباطنية وهذا أشرف من العلم بمجرد الاعمال الإسلام الظاهرة .

علم باطن یې و منه او منکر د علم باطن ته یې کافر وویل او علم باطن ته یې اشرف علم وویل دا اوس د ابن تیمیه د کتاب عبارت وو خو لیکن چې کوم سړې خپله د تصوف نه لرې پاتې شوې وي نو د هغه په اقوالو کې حتماً تعارض وي او دا به اوس تاسو ته ښکاره شي :

اقامة الدليل على ابطال التحليل ابن تيمية جلد ۳ صفحه ۱۹۸ :

Scanned by CamScanner

وان علم الباطن الذي كانوا يدعون حقيقته هو ابطال الرسالة التي بعث الله بها محمداً.
علم باطن چې دا خلک يې دعوی د حقيقت کوي دا وايي د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ رسالت لره مبطل دي د علم باطن دعوی چې څوک کوي د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ د رسالت نه منکر دي.
ښه اوس دا عبارت له هغه مخکې عبارت سره څنګه لږوي هلته وايي که څوک يې منکر شو کافر دي دلته وايي چې څوک علم باطن علم حقيقت ثابتوي د رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ د رسالت نه منکر ده نو اوس تاسو څه فتوی ورکوي دا ځکه چې ابن تيميه علم باطن نه لرلو او حافظ د رواياتو وو نو دا متضاد اقوال يې په کتابونو کې پيدا کيږي کله يو څه وايي او کله بل څه وايي، يو کتاب يې يوه خبره کوي بل کتاب يې بله خبره کوي.
نو مجتهدين چونکې ټول صاحبان د علم باطن وو هغوي چې به يو قول وکړو نو بل قول به د هغې متضاد نه وو او که داسې يو څه پيدا شوي نو رجوع کړې لکه حديث وروسته ورته رسيدلې يا داسې شته خو داسې متضاد اقوال د هغوي په کتابونو کې نه پيدا کيږي.
بيرته اوس خپل ځای ته لاړشئ !!! دارنګې فيض القدير شرح الجامع الصغير جلد ۴ صفحه ۵۱۳ باندې ليکي:

العلم علمان فعلم بالقلب فذلك هو العلم النافع.
دې حديث باندې شرح کوي دا علم نافع ده نافع په دې معنی چې خپل صاحب ته نفع ورکوي هم په دې دنيا هم په هغې دنيا.

وعلم على اللسان فذلك حجة الله على ابن آدم فإن صاحب العلم اللساني الذي لم يتأثر منه. صاحب د علم لسان وي خو ده تأثر ترې نه وي اخيستې.

فانه محجوج عليه. دا علم پرې دليل دي ويلې شي ده ته:

لما تقولون مالا تفعلون.
ممکن ده حمل د دې حديث على علم الظاهر والباطن چې دا دې حمل شي په ظاهر او علم باطن علم نافع دا علم باطن شو علم اللسان دا علم ظاهر شو.

قال ابوطالب المكي علم الباطن و علم الظاهر اصلان لا يستغني احدهما عن صاحبه بمنزلة

الإسلام والإيمان .

دا دوه اصله دي چې استغناء يو نه بل باندې نه شي كيدې لكه ايمان او اسلام .

مرتبط كل منهما بالآخر كالجسم والقلب . نه جدا كيږي يو د بل نه .

او چا دا فرق كړې :

علم الباطن يخرج من القلب وعلم الظاهر يخرج من اللسان فلا يجاوز الآذان .

د غوږ نه اخوا نه دي .

وهذا لا ينصرف إليه اسم العلماء الذين هم ورثة الانبياء اذ هم العلماء العاملون .

دا علم ظاهري محض چې علم باطن و نه لري نه راجع كيږي ده ته نوم د هغه عالم چې وارث د نبي دي وايي دا هغه عالم نه ده چې وارث الانبياء دي ځكه وارثان د انبياء :

اذ هم العلماء العاملون الابرار المتقون الذين آل اليهم العلم الموروث بصفة التي كان عليها عند المورِّث .

نو د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ علم خو په ده حجت نه وه نو وارث به هم هغه وي چې علم پرې حجت نه وي نو دا به علم نافع وي بنه استدلال يې كړي .

دارنګې حواشي الشرواني والعبادي جلد ۷ صفحه ۱۵۲ د علم باطن معنى كوي :

اى عن الخصال الرديئة والحميدة للنفس وهو التصوف .

علم باطن ته علم التصوف ويلې شي .

دارنګې مغني المحتاج إلى معرفة الفاظ المنهاج جلد ۱۱ صفحه ۱۶۸ :

وعد الغزالي في مقدمة المستصفى من العلم الديني علم الباطن يعني علم القلب وتطهيره عن الأخلاق الذميمة واختلف في الراسخ في العلم فقيل هو من برت يمينه وصدق لسانه واستقام قلبه .

مطالب اولى النهي جلد ۱۸ صفحه ۳۶۶ .

وقال الشيخ تقي الدين ، دلته د ابن تيميه د الفرقان هغه عبارت رانقلوي تقي الدين

Scanned by CamScanner

ابن تیمیه ده :

او اعتقد ان لأحدٍ طريقا إلى الله من غير متابعة محمد ﷺ او لا يجب عليه أتباعه او قال انا محتاج إلى محمد ﷺ في علم الظاهر دون علم الباطن او هو محتاج إليه في علم الشريعة دون الحقيقة فهو كافر .

دا يې د ابن تيميه هغه عبارت را نقل کړ.

دارنګې عوارف المعارف للسهروردي جلد ۱ صفحه ۲۳ طلب العلم فريضة کې خبره کوي :

و قيل هو طلب علم الباطن وهو ما يزداد به العبد يقيناً وهذا العلم هو الذي يكتسب بالصحبة ومجالسة الصالحين من العلماء المؤقنين والزهاد المقربين .

دا عبارتونه د علمناه من لدنا علما د علم باطن او د علم باطن سره قريب معاني چې چا کړې وه هغې کې ذکر شول .

بل استدلال د قرآن عظيم الشان نه :

﴿رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ﴾.

داد قراء و مجودينو وظيفه ده .

ويعلمهم الكتاب والحكمة د علماء د علم الظاهر او علم الشريعة وظيفه ده .

ويزكيهم چې پاکوي دوي لره له دنس د شرک جلي او خفي نه شرک خفي رياء ده په قرآن عظيم الشان کې څلور ځايه دا صفات نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ته راغلي دي .

يو ځای کې تعليم الكتاب مقدم دي په يزكيهم باندې دري ځايه تزکيه مقدمه ده په علم باندې .

سورة آل عمران آيت : ۱۶۴ کې فرمايي :

﴿لَقَدْ مَنَّ اللهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ إِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِّنْ أَنفُسِهِمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ﴾

تزکيه مقدمه ده .

Scanned by CamScanner

﴿ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾ .

دارنګې سورة جمعه آيت : ۲ کې فرمايي :

﴿ هُوَ الَّذِي بَعَثَ فِي الْأُمِّيِّينَ رَسُولاً مِّنْهُمْ يَتْلُو عَلَيْهِمْ آيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَإِن كَانُوا مِن قَبْلُ لَفِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴾ .

دارنګې تفسير السعدي جلد صفحه ۷۴ کې :

ويزكيهم اى يطهر اخلاقكم و نفوسكم بتربيتها على الأخلاق الجميلة وتنزيهها عن الأخلاق الرذيلة و ذلك كتزكيتكم من الشرك إلى التوحيد و من الرياء إلى الاخلاص ومن الكذب إلى الصدق و من الخيانة إلى الأمانة و من الكبر إلى التواضع و من سوء الخلق إلى حسن الخلق ومن التباغض والتهاجر والتقاطع إلى التحاب والتواصل والتوادد وغير ذلك من أنواع التزكية .

دارنګې تفسير روح المعاني جلد ۱ صفحه ۳۸۵ :

ويزكيهم اى يطهرهم من ارجاس الشرك وانجاس الشك وقاذورات المعاصي .

په دې کې اشاره ده الى التخلية لکه په تعليم الکتاب والسنة کې اشاره ده الى التحلية.

ولعل تقديم الثاني على الاول لشرافته .

دا دده استدلال ده خو تام نه ده ځکه تقديم د تعليم تزکيه باندې يو ځاى راغلې او تقديم د تزکيې درې ځايه راغلې بيا به هغه خلک هغه استدلال وکړي .

اوس دلته بعضې مفسرين دا اخلي چې مراد اخذ د زکوة د اموالو دي چې ماليې صفا شي نو دې وايي :

والقول بان المراد يأخذ منهم الزكاة التي هي سبب لطهرتهم او يشهد لهم بالتزكية والعدالة بعيد .

دارنګې تفسير الدر المنثور في التفسير بالمأثور للسيوطي جلد ۱ صفحه ۷۱۷ :

وأخرج ابن جرير عن ابن جريج في قوله ويزكيهم قال يطهرهم من الشرك جلي او خفي نه .

Scanned by CamScanner

ويخلصهم منه . اخلاص ورکوي .
دارنګې تفسير القرطبي جلد ۱۸ صفحه ۹۲ :
ويزكيهم أي يجعلهم أزكياء القلوب بالإيمان ، قاله ابن عباس : ويزكيهم أي يطهرهم من رذائل الأخلاق و دنس النفوس . تفسير ابن كثير جلد صفحه .
نو دا ټولو مفسرينو د تزكيه نه تزكيه د نفوسو او قلوبو واخيسته هغه مراد ده .
تردې ځايه دا مبحث چې وه استدلالات من القرآن الكريم وه او تائيدات د مفسرينو ، محدثينو او څه عبارات د علم فقهې په کې وه .

المبحث الثاني : الاستدلالات من الاحاديث :

دې کې به ذهن خلاص کړو چې علم يو نه دې علمونه دوه دي دويم علم هم حاصلول په کار دي . الترغيب والترهيب لقوام السنة جلد ۳ صفحه ۹۴ :
أخبرنا علي بن محمد الأنباري قال أخبرنا أبو عمر بن مهدي قال أخبرنا اسماعيل الصفار قال حدثنا عمر بن مدرك قال حدثنا عبد السلام بن صالح قال حدثنا يوسف بن عطية قال حدثنا قتادة عن الحسن عن انس .
دا حديث به وروسته راشي دا په حسن باندې مرسل دې خو دلته دې سند کې عن الحسن عن انس رَضِيَ اللهُ عَنْهُ ارسال ختم شو انس صاحب په کې معلوم شو چې ده د انس صاحب نه رانقل کړي قال قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ......
العلم علمان ، علمونه دوه دي علم في القلب يو علم د زړه دي .
فذاك العلم النافع وعلم على اللسان فذاك حجة الله على بني آدم .(سنن الدارمي جلد ۱ صفحه ١١٤).
هلته دا حديث د حسن بصري ده موقوف دده دې خپله وايي مقطوع دې :
اخبرنا مكي بن ابراهيم قال حدثنا هشام عن الحسن قال قال صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : العلم علمان فعلم في القلب فذلك العلم النافع وعلم على اللسان فذلك حجة الله على بن آدم .

Scanned by CamScanner

ددې له هغې سره تعارض نشته چې يو سړي وايي چې دلته تعارض راغې دا مقطوع دی هغه مرفوع وه ډير کرته يو سړي مجلس کې خبره کوي خپله يې کوي.
هغه خبره يې حديث کې کتلې وي کله يې مرفوع کوي بيا يو مسئله وي وايي رسول اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ داسې فرمائلې دي، بله ورځ همغه خبره د عوامو مجلس کې ته کوي خو حديث نه پيش کوي او مسئله ذکر کوي.
حضرت حسن خپله خبر ذکر کړي خو خبر دده له حديث د رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نه اخذ شوې وه.
شعب الايمان جلد ٣ صفحه ٢٩٣:
أخبرنا أبو عبد الله الحافظ قال سمعت اسماعيل بن محمد يقول سمعت جدي يقول سمعت علي بن حكيم الاودي يقول قال الفضيل بن عياض: العلم علمان علم باللسان و علم بالقلب فذاك العلم النافع واما العلم باللسان فذلك حجة الله على خلقه.
مسند الربيع بن حبيب جلد ١ صفحه ٣٦٥:
عن جابر بن زيد أن النبي صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: العلم علمان علم باللسان فذلك حجة الله على ابن آدم وعلم بالقلب فذلك العلم النافع.
مصنف ابن ابي شيبة جلد ١٣ صفحه ٢٣٥ دلته حسن بصري مرسل ذکر کوي:
حدثنا ابن نمير قال حدثنا هشام عن الحسن قال قال رسول الله صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ العلم علمان علم في القلب فذاك العلم النافع و علم على اللسان فتلك حجة الله على عباده.
مراسل د حسن بصري په اتفاق د امت سره مقبول دي بيا هم سره ددې ترغيب الترهيب د قوام السنة هغه پرې دال ده چې دلته راوي انس صاحب دي.
الزهد لابن المبارک جلد ٧ صفحه ٤٠٧ هم دا حديث ذکر کوي.
جامع العلوم و الحکم محقق جلد ٣٨ صفحه ٢٠:
العلم الذي على اللسان وهو حجة الله كما في الحديث: القرآن حجة لك او عليك، فأول ما يرفع من العلم العلم النافع.

Scanned by CamScanner

اول چې عبادو نه او چتيږي او ختميږي هغه علم نافع ده دا علم النافع بيا څه شي ده :

هو العلم الباطن الذي يخالط القلوب ويصلحها .

زړه ته راشي زړه صالحه کړي اول به مخ د ځمکې نه دا علم ختم شي ګورئ نن صبا څومره کم شوي په ختميدو دي .

ويبقى علم اللسان حجة فيتهاون الناس به .

او دا سپکاوې اوس په مختلفو طريقو شروع ده ، علماء قتلولې شي دهشت ګرد ورته ويلې شي دا تهاون دې کنه .

ولا يعلمون بمقتضاه لا حملته ولا غيرهم .

خپله علماء به هم عمل نه کوي چې حاملين د علم دي او غير به يې هم نه کوي سپک به شي چې سپک شو .

ثم يذهب هذا العلم بذهاب حملته .

دا علم به هم لاړ شي ځکه حمله به يې لاړ شي هغه مشائخ عاملين او علماء مشران به هم ختم شي .

فلا يبقى إلا القرآن في المصاحف وليس ثَمَّ من يعلم معانيه ولا حدوده ولا احكامه .

او هيڅ به هم پاتې نه شي په مصحف د قرآن نه به وي دغلته څوک چې پوه شي په صحيح معنى ددې باندې نه به يې حدود څوک مني او نه احکام .

ثم يسرى في آخر الزمان .

شپه به وي د شپې آخرې زمانه کې به لاړ شي دا الفاظ د قرآن .

فلا يبقى في المصاحف ولا في القلوب منه شيء باالكلية وبعد ذلك تقوم الساعة .

الأربعين في التصوف للنيسابوري .

څلويښت آحاديث د علم تصوف متعلق ذکر کوي جلد ۱ صفحه ۱۵ باب اباحة الكلام في باطن العلم وحقيقتها .

خپل سند سره حديث ذکر کوي له حضرت ابي هريرة رضي الله عنه نه :

Scanned by CamScanner

ان رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قال: ان من العلم كهيئة المكنون.

څه علم دي چې پټ دي، لا يعرفه عالم نه دي په دې باندې.

إلا العلماء بالله عزوجل. عالماً بالله نه مراد عارفين بالله دي.

فاذا نطقوا به لا ينكره الا اهل الغرة.

تفسير روح المعاني جلد ۸ صفحه ۳۴۳:

وكان في قوله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ ان من العلم كهيئة المكنون لا يعرفه الا العلماء بالله تعالى فاذا قالوه لا ينكره الا اهل الغرة بالله تعالى اشارة الى ذلك والمراد باهل الغرة علماء الظاهر الذين لم يؤتوا ذلك.

الفردوس بمأثور الخطاب جلد ۳ صفحه ۴۲: علي بن ابي طالب رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يې راوي دي:

علم الباطن سر من سر الله عزوجل وحكم من حكم الله يقذفه في قلوب من يشاء من اوليائه.

دارنګې فيض القدير شرح الجامع الصغير جلد ۴ صفحه ۴۳۰.

علم الباطن کې خبره کوي دا حديث ذکر کوي:

سر من اسرار الله عزوجل وحكم من حكم الله يقذفه في قلوب من يشاء من عباده قال الغزالي علم الآخرة قسمان علم مكاشفة و علم معاملة و علم المكاشفة هو علم الباطن و ذلك غاية العلوم و قد قال بعض العارفين من لم يكن له نصيب منه يخاف عليه سوء الخاتمة وادنى النصيب منه التصديق وتسليمه لاهله.

دارنګې تفسير مظهري جلد ۱ صفحه ۷۴۸:

ولا يتصور التنزه عن المعاصي.

متصور نه ده کمال تنزه له معاصيو نه الا بدوام الحضور مګر چې زړه ذاکر شي.

وصفاء القلوب والنفوس وذا لا يتصور الا بجذب الله بتوسط المشائخ.

صفائي د قلوبو او نفوسو متصور نه ده مګر په رابنکلو سره چې د خالق لخوا وشي په واسطه د مشائخو .

فعليك التشبث باذيالهم . لازم دي په تا چې لمن د دغه مشائخو ونيسي .

فهم قوم لا يشقى جليسهم ولا يخاف انيسهم .

دارنګې تفسير المظهري جلد ۱ صفحه ۹۳۸:

فلا بد لقطع مادة الغفلة . لابدي ده چې د غه ماده د غفلت د رنه ختمه شي په :

في التشبث باذيال الصوفية حتى يسقط عن البصائر كل ما عدالله تعالى .

دارنګې تفسير مظهري جلد ۱ دا صفحه مرقم ده د ټولو جلدونو :

ومن لم يفهم كلام الصوفية . څوک چې نه پوهيږي په خبرو د صوفيو .

فعليه التشبث باذيالهم . د دوي لمن دې ټينګه کړي .

حتى يتبين لهم انه الحق .

دارنګې تفسير مظهري جلد ۱ صفحه ۷۱۱ :

واما العلم اللدني الذي يسمون اهلها بالصوفية الكرام هر چې علم لدني ده چې صاحبانو د دې علم ته صوفيه وايي :

فهو فرض عين . دا فرض عين دي .

لان ثمراتها تصفية القلب . ځکه د دې ثمره تصفيه د قلب ده .

عن الاشغال بغير الله تعالى واتصافه بدوام الحضور وتزكية النفس عن رذائل الأخلاق من العجب والكبر والحسد وحب الدنيا والكسل في الطاعات وايثار الشهوات والرياء والسمعة وغير ذلك .

تفسير نسفي جلد ۲ صفحه ۲۴۷ : ﴿وَعَلَّمْنَاهُ مِن لَّدُنَّا عِلْمًا﴾ کې ذکر کوي :

يعني الاخبار بالغيوب وقيل العلم اللدني ماحصل للعبد بطريق الالهام .

دارنګې روح المعاني جلد ۷ صفحه ۷۴ :

وَإِنَّهُ لَذُو عِلْمٍ لِمَا عَلَّمْنَاهُ اشارة الى العلم اللدني وهو على نوعين ظاهر الغيب وهو علم دقائق المعاملات والمقامات والحالات والكرامات والفراسات وباطن الغيب وهو علم بطون الأفعال.

ويسمى حكمة المعرفة وعلم الصفات ويسمى المعرفة الخاصة وعلم الذات ويسمى التوحيد والتفريد والتجريد وعلم الأسرار القدم ويسمى علم الفناء والبقاء.

داد صوفيه كرامو خپل اصطلاحات دي.

تفسير روح المعاني جلد ۸ صفحه ۳۴۱:

وفي رسالة القشيري طرف منه والذي ينبغي ان يعلم ان كلام العارفين المحققين وان دل على انه لا مخالفة بين الشريعة والطريقة والحقيقة لكنه يدل ايضاً على ان في الحقيقة كشوفاً وعلوما غيبية.

ولذا تراهم يقولون علم الحقيقة هو العلم اللدني وعلم المكاشفة وعلم الموهبة وعلم الاسرار والعلم المكنون وعلم الوراثة.

دا اصطلاحات ددوي دي.

علامه صابوني زياته ترجيح علم تصوف ته وركوي دا معصر ده دي زمانه كي.

دارنګي صفوة التفاسير للصابوني جلد ۱ صفحه ۱۱۲:

فائدة العلم نوعان كسبي و وهبي اما الاول فيكون تحصيله بالاجتهاد والمذاكرة.

هر چې ثاني ده وهبي ده:

فطريقة تقوى الله والعمل الصالح كما قال تعالى واتقوا الله ويعلمكم الله وهذا العلم يسمى العلم اللدني اى الوهبي وآتيناه من لدنا علما هو العلم النافع الذي يهبه الله لمن يشاء من عباده المتقين.

وإليه أشار الإمام الشافعي بقوله شكوت الى وكيع سوء حفظي فارشدني الى ترك المعاصي اخبرني بان العلم نور ونور الله لا يعطي لعاصي.

Scanned by CamScanner

وايي دغه اشاره چې علم ته يې نور ويلي دا علم قلب ده .

غرائب القرآن و رغائب الفرقان للنيسابوري جلد ۲ صفحه ۴۳۰ :

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ.

ددې تاويل کوي مراد د اوتوا الکتاب نه علماء الظاهر اخيستې .

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ ظاهراً و لم يؤتوا علم باطن الكتاب .

چې علم ظاهر لري علم باطن نه لري .

آمِنُوا بِمَا نَزَّلْنَا على الاولياء من علم باطن القرآن .

وايي :اى علماء د علم الظاهر تصديق وکړي د هغه حالاتو چې مونږ اولياء ته ورکړي چې هغه علم د باطن دي .

مُصَدِّقًا لِّمَا مَعَكُم. من العلم الظاهر لأن أهل العلم اللدني يصدقون اهل العلم الظاهر .

مشائخ د علم باطن وايي تصديق او عزت کوي د علماء د اهل الظاهر .

ولكن أهل العلم الظاهر يصعب عليهم تصديق علوم الاولياء لانه لا يناسب عقولهم .

وايي علماء په مشائخو باندې رد کوي مشائخ په علماء رد نه کوي هغه ددوي علوم تسليموي خو دوي د هغوي علوم نه تسليموي ځکه ددې عقل يې وايي درک نه کوي .

روح المعاني هم يوه داسې عجيبه معنى کړې ده :

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ آمَنُوا ثُمَّ كَفَرُوا ثُمَّ ازْدَادُوا كُفْرًا﴾ .

ددې معنى روح المعاني په باب الاشارات کې دا کړې ده :

ان الذين آمنوا بحقيقة الإيمان .

وايي هغه چې په بيعت د يو شيخ کامل کې راشي دا حقيقة الايمان ده .

ثم كفروا . لږ وخت تيريدو سره تردد ورته راشي نو دا شيخ پرېږدي ترې نه لاړ شي دا هغه کفران ددې نعمت دي .

ثم آمنوا .بيا چې دا نور مريدان او حالات د هغوي وګوري نو بيرته يې شوق پيدا شي بيا راشي او دې سلسله کې داخل شي .

Scanned by CamScanner

ثم ازدادوا كفرا . لږ وخت بعد بيا لاړ شي كله چې بيا لاړ شي نو ازدياد د كفر وكړي ازدياد د كفر دادى چې خلكو ته وايي دې شيخ ته مه ورځي زه ورغلې وم څه ورسره نه وو څه كمال نه لري ...... دغه زما وس كې وه خبر مې كړي بيا بنه غرق شي .

بعضې علماء لكه ملا علي قاري صاحب د حضرت ابي هريرة رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ د هغه حديث نه اخذ كړي چې وايي :

حفظت من رسول الله صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ وعائين فاما احدهما فبثثته فيكم و اما الآخر فلو بششته قطع هذا البلعوم يعني مجرى الطعام .

د نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ نه دوه لوخي ما ياد كړي دي يو مې وشينده چې علم الرواية وه .

و اما الآخر نو دې ځاى كې بعضې علماء وايي چې دا اسامي د اهل فتنوو وه .

او ملا علي قاري رَحِمَهُ اللَّهُ مرقات كې د دغه ځاى باندې تحقيق كوي او دې كې علم باطن داخلوي چې د نه شو وويلي دا علم السر وه علم د مكاشفې وه چې د هغې نه خبرې نه كيږي دا څومره چې مونږ كوو ددې اجازه صوفيه نه وركوي .

ځكه داد زړه خبرې دې هغه څوك پرې پوهيږي چې حيات قلبي ولري په زړه كې څه حركت كيفيت او انشراح راشي او په زړه كې څه القاءت الهامات راغلل همغه پوهيږي نو كوشش وكړي چې تعصب ونه كړي او دغه علم چې په مختلفو نومونو يادېږي دا يو مفروض علم دي .

دا ټول فقهاء دې ته ذهاب كوي چې علم يو نه دي بلكې العلم علمين علمونه دوه دي نو كوشش وكړي اولاً د يو خكلي شيخ سره بيعت وكړي او عوامو ته يې هم تلقين وكړي .

بنائسته طريقه دې كې استخاره ده استخاره ددې لپاره ده چې تاته تعين د طبيعيت د شيخ وشي تعين د طبيعت د شيخ ځكه ضرور وي چې طبيعتونه په جلال او جمال كې قسمين لري .

غټ تقسيم د طبعياتو انسانيو جلال او جمال ته شوې ده لكه چې ستا طبيعت جمالي وي او ستا د شيخ طبيعت جلالي وي نو ستا او د هغه مينځ كې د باطن لاره نه خلاصيږي .

ددې وجه داوي چې ته بيا معترض جوړيږي شيخ جلالي طبيعته په يو معمولي امر كې

ډیر تشدد کوي هغه به اتباع د شریعت وي خو هغه خبره ډیر په سختي کوي او دا به ستا په طبیعت نه لږیږي چې بده و لږیده نو ته معترض جوړیږي او په دې سره سد الباب راځي .

او که شیخ ستا جلالي نه وه جمالي وه ته جلالي نو بیا ډیر کرته هغه یو چا سره نرمي کوي بیا ته معترض جوړیږي ، نو دا استخاره د تعیین د طبیعت لپاره وي .

او امام مالک رَحِمَهُ اللّٰهُ چې کوم قول ده :

من تفقه ولم يتصوف فقد تفسق .

نو اشاره همدې خبرې ته ده علم تفقه یې وکړ او تصوف یې ونه کړ نو علم مفروض ترې پاتې شو علم اخلاص نه لري تزکیه د قلب یې نه ده شوي .

مرقات جلد ١ صفحه ٥٢٦ دا عبارت نقل کړي .

قصيدة شافعي :

امام شافعي رَحِمَهُ اللّٰهُ نصیحت کوي خپل کتاب کې په اشعارو کې :

فقيهاً و صوفياً فكن ليس واحداً . فقیه او صوفي یو مه جوړیږه .

فاني وحق الله اياك انصح .

په ذات د خدای مې دې قسم وي زه تاسو ته نصیحت کومه .

فذاك قاس لم يذق قلبه تقى .

دا یو اځې فقیه دلیل باز دې د زړه تقوی یې نه ده څکلې .

وذاك جهول ، او دا یو اځې صوفي چې ده عالم نه ده نو جاهل ده .

كيف ذو الجهل يصلح ، نو جاهل به د بل اصلاح څنګه وکړي .

دا شعر په قصیده د امام شافعي رَحِمَهُ اللّٰهُ جلد اول صفحه ٣٦ کې ده .

د علماء دیوبند چې کوم اکابر علماء دي دا ټول صوفیان وه په یو نه یوه طریقه کې دوي داخل وه .

د نن زمانې چې کوم مشران علماء د اهل السنة دي او شیوخ دي دا ټول صوفیان دي خامخا د یو چا مریدان دي نیکان او صالحان د درس او تدریس سره د تصوف کار هم کوي

Scanned by CamScanner

تربیت د مریدانو کوي .

دغه شان حدیث کې راځي : چې یو سړي نیک او صالح شي نو خدای تعالی دې په دوستۍ ونیسي یو ولایت عام دي الله ولي المؤمنین .

یو : لا یزال العبد یتقرب الي بالنوافل حتی احببت .

داد بخاري شریف حدیث ده نوافلو باندې اتیان کوي زه یې محبوب ګرزوم دغه ولایت خاص ده نو چې کله دې په ولایت خاص کې قدم کیږدي خدای تعالی جبرائیل امین ته حکم کوي چې دغه سړي ما په دوستۍ ونیوه ته یې هم په دوستۍ ونیسه .

بیا جبرائیل عَلَیۡهِ‌السَّلَامُ د اوم آسمان فرشتو ته اعلان کوي چې الله تعالی فلانکي عبد په دوستۍ نیولې تاسې یې هم په دوستۍ ونیسي .

دا سلسله همداسې شروع وي د یو اسمان فرشتې بل اسمان ته اعلان کوي دا خبره ځمکې ته راورسیږي اعلانونه وشي چې الله تعالی فلاني عبد په دوستۍ نیولي تاسو یې هم په دوستۍ ونیسي دا خبره عامه شي په خلکو کې .

نبي عَلَیۡهِ‌السَّلَامُ فرمایي د هغې نه بعد دغه بنده ته د عبادو په زړونو کې ځای ورکړي .
نو اصل کمال صالحیت مصلحیت او د هلاکت نه بچ کیدل دي خپله به هم صالح وي او د بل اصلاح به هم کوي .

زما یو استاذ وه د شپې ناوخته یولس (۱۱) بجي راغي زما دې کافیه سره ډیره مینه وه دا مې کتله او دا شرحې مې پرې کتلې هغه رانه لاړو دولس (۱۲) بجي بیا راغي زه بیا کتاب ته ناست ومه صوفي وه زما شیخ هم وه د طریقت محترم ضیاء الله صاحب مبارک رَحِمَهُ‌اللّٰهُ یوه (۱) بجه بیا راغي زه هماغسې ناست ومه کتاب مې کتلو راغې کیناستلو دا کتاب او شرحې یې رانه ټولې کړې راته وې ویل پشاور ملا زه باجوړ کې ومه ما ته یې وویل چې دا کافیه سره د شرحو به یاده کړې ډیره غټه مکتبه یې وه اشاره یې ورته وکړه په لاس سره وایي دا به څوک ګوري دا به څوک یادوي ما ورته وویل چې څه شي وکمه وایي دا دعاء مه غواړه چې بس ګوره ګوره دا ټول کتابونه بلکې دا دعا وغواړه چې خدایا شرح صدر راکړي وایي په ما یو کال داسې تیر شوې دي چې ما به کتاب را واخیسته پاڼې به مې وشمارلې کتاب کې به چې څه پراته وه هغه به زما حافظه کې بیا پراته وه .

Scanned by CamScanner

وايي دا کتابونه ګوره دا ټول ما د اول نه آخره پورې پاڼې شمارلي دي خو چې څه په کې وه زما ذهن کې دي اوس وايي د انشراح صدر دعاء وغواړه په مطالعه دا نه پوره کيږي چې استاذ نه يې وايه يا مطالعه کوه په دې شيانو نه پوره کيږي که مکتبو ته لاړې دومره کُتب ليکلې شوې دي چې دا عمر صرف کړې نظر نه به يې هم ونه باسي حتی چې نومونه به يې هم ياد نه کړې پاتې خو لا د هغې دننه مسائل شول نو هر مانځه نه وروسته دا دعاء کوي چې :

﴿رَبِّ اشْرَحْ لِي صَدْرِي وَيَسِّرْ لِي أَمْرِي وَاحْلُلْ عُقْدَةً مِّن لِّسَانِي يَفْقَهُوا قَوْلِي﴾.

بل خاصو خاصو صوفياء کرامو ته چې ستاسو ورباندې د ذهد او صلاح يقين وي هغلته ورځي ورسره کيني حديث شريف کې راځي چې کوم سړي مو وليده چې چپ ناست وه ځانته وه له خلکو نه کيني ورسره :

فانه يلقي الحکمة . دا خلکو ته حکمت القاء کوي .

﴿وَمَن يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا﴾ .

الدين النصيحة .

دين د خيرخواهي نوم وي او زما ورونه يې ټول مسلمانان يې دغه د خير مشوره درکوم درته چې څوارلس کاله مو علم ظاهر کې تير کړل خير دي يو پنځه شپږ کاله دې علم تصوف کې هم تير کړي وګوري بيا تاسې چې ددې ثمره بيا څومره ده او دې کې څومره خير وي خو چې صالح وي د بيکاره سړي په لاس ورنه شي او هغه شيخ هم داسې وي چې لکه څنګه علم ظاهر کې دا څلور مذهبه دي او څلور مذهبه اصول لري جزئيات لري ائمه لري .

دغه شان علم باطن کې امامان دي امام د طريقې نقشبندي شاه بهاوالدين نقشبند رَحِمَهُ اللّٰهُ د اولينو نه دي او ثانياً امام رباني مجدد الف ثاني رَحِمَهُ اللّٰهُ تفصيل د جزئياتو ددې طريقې کړې دي شيخ عبد القادر جيلاني رَحِمَهُ اللّٰهُ د قادرې شريفې امام دي او شيخ شهاب الدين سهروردي عوارف المعارف لوي کتاب يې دا غټ عالم وه د سهروردي طريقې امام دي او معين الدين چشتي اجميري دا د چشتي طريقې امام دي .

دا سلسلې خو مخکې نه راچليدلې وي خو دوي دې ته جزئيات فروعات او دې ته تفصيل ورکړل دې ته څه اصول وضع کول دا دوي کړې دي په دې نسبت چشتي قادري

Scanned by CamScanner

نقشبندي سهروردي دا نسبتونه کيږي دوي ته لکه په علم ظاهر کې حنفي حنبلي مالکي شافعي دا نسبتونه مونږ کوو چونکې امامان په دې کې راغلل هغوي ته منسوب شول دغه شان په طريقو کې هغوي ته منسوب شول نو دغه آئمه لري او چې هر شيخ ته لاړي او هغه نقشبندي وه نو مخکې نه د نقشبندي څه کُتب وګوره چې نقشبنديه د لسان ذکر ورکوي کوم جهري ذکر سره موافق دي که مخالف دي نقشبندي حضرات د ذکر جهر سر سخت مخالف دي او بل لساني اسباب په دې کې نه وي چې ته ورشي د نقشبندي شيخ ته او هغه تاته ووايي چې مثال په طور تا ته ووايي چې يا لطيف وايه يا ودود وايه لکه دا خو اسماء الحسنی دي دا په څلورو طريقو کې د يوې طريقې سبق هم نه دي نو دا هسې اوراد ورکول دي او دا سلسله نقشبنديه بيا نه ده يا چا ته وايي استغفار وايه نو استغفار نه ته چا منع کړي يې هغه خو حديثونه ثابت دي وايه يې کنه سل ځل مسنون دي هغه وايه نو هر سلسله کې مو چې خوښه وي استخاره وکړي.

تفسير قرطبي ليکلي چې استخاره بايد اوه (۷) شپې مسلسل وشي اوه (۷) شپو کې دي چې څه وليدل هغې پسې بايد ذهاب وشي.

حکايت:

ما ته څه طالبان راغلي وه د دارالعلوم سرحد نه په هماغه کال فارغيدل د دوري طالبان وه چې راغلل نو په صوفيانو يې اعتراضونه لرل او ښه احناف وه نو دري واړه ما سره ناست وه ښه قدر مې ورکړو ما ته يې وويل چې د مسلم په مقدمه کې په صوفيوو رد راغلي.

ما ورته وويل څه دې په کې وايي: **ما رأيت من الصالحين اکذب في الحديث منهم**، په حديثو کې لوي دروغجن د صالحينو نه مانور نه دي کتلي وايي دا صالحين پيران دي کنه ما ورته وويل چې دا خو ته ترجمه کوي چې مراد له صالحانو دلته پيران دي پيران خو صاحبان د علم باطن دي او لاندې په منهاج کې امام نووي صاحب بيا دا تفصيل هم کړي دې چې اصلاً صالحين چې وي دا صادقان وي دوي ته چې څوک حديث ووايي نو هغه وايي چې زه هم داسې دروغ نه وايمه نو په نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ دروغ به لا څنګه وايمه نو هغه په بل مؤمن هم د خير ګمان کوي وايي څه دروغ به نه وايي دا به حديث وي زر عمل شروع کړي نو وايي دا د دوي عيب نه دي دا يې صفت دي ځکه چې دوي صادقين دي.

Scanned by CamScanner

خو دوي ضد کولو وايي نه دا صوفيه مراد دي دا ددوي عيب دي ما وويل ګوره امام نووي صاحب منهاج کې وايي دا يې صفت دي عيب نه دي وايي چې دلته يې وويل چې دا دروغجن دي دروغ نو څه صفت وي ما ورته وويل چې دا امام مسلم ويلي وايي هاو ما ورته وويل چې ګوره هغه نشته چې زه ترې پوښتنه وکړم ته يې د قول مستدل يې تا نه تپوس کوم چې دا امام مسلم خپله صالح وه که طالح وه که ويلي چې طالح وه نو هم نه شو ويلي که ويلې چې صالح وه نو څنګه دې دروغجن دي که نه دي ده خو صالحين ياد کړي صوفيه خو يې نه دي ويلي.

بيا شروع شو وايي د باري حضرت صاحب مريدان ټوپونه ولې وهي ما ورته وويل هغوي خو ټوپونه نه وهي وايي نه په مانځه کې چغې وهي ما وويل چغې هم نه وهي وايي ما کتلي دي کنه ما ورته وويل چې ما هم کتلي دي کنه ته به يوې شپې ته تللې يې ما هغلته يو کال په دربار کې تير کړي نو ته به رشتيا وايي که زه چغې نه وهي نو دري واړه شروع شو وايي مونږ خو تاته دروغ نه وايو مونږ تللي يو چې مانځه کې چغې وهي ما ورته وويل چغې وهي نه سوال دې غلط دي چغې ترې وهل کيږي وايي يا وهل کيږي يا يې وهي خو دغسې ده کنه ما وويل دې کې ډير فرق دي ته داسې مه وايه چې چغې ولې وهي ته داسې ووايه چې چغې ترې ولې وهل کيږي نو زه به جواب درکړم.

وايي ښه ولې ترې وهل کيږي ما وويل د خداى تعالى نور فيض او خشيت زيات دي پرې د خداى تعالى ډير ويريږي بس چغې کړي نو په خندا شو ما وويل سوال غلط کوي هغوي چغې په اختيار نه وهي بې اختياره يې وهي او په مانځه کې ژړا چغې آه او هدايه دي هم نه ده کتلې:

فان أنّ فيه تأوه او بكى فارتفع بكاؤه فان كان من ذكر الجنة او النار لم يقطعهما لانه يدل على زيادة الخشوع.

او ابن همام په فتح القدير کې ليکي وايي دغه عبارت چې هدايه کې مذکور دي دا الفاظ دي بي بي عائشې صديقې رضي الله عنها دي دا فتوى د هغې ده هغه دا خبره کوي چې څوک

Scanned by CamScanner

أَنَّ اواز کوي انین نه دي تأوه اوه اوه کوي بلکې ژاړي دا ژړا اوازېې اوچت شي که من ذکر الجنة او النار وي مونځ یې نه فاسدیږي دلیل د زیادت خشوع دي.

بیا یې وویل چې دا سندونه ډیر زیات ورکوي هر چاته یې سند ورکړې وي نو ما ورته وویل چې دا اعتراض د باړي په حضرت صاحب کوي چې سندونه ولې ډیر ورکوي ما ورته وویل زه دربار کې ورسره یو کال کاتب د سندونو پاتې شوې یمه ما به سندونه لیکل کله لس (۱۰) کله پنځلس (۱۵) کله شل (۲۰) د شلو نه زیات ما نه وه لیدلي چې په یوه جمعه کې دې دا ورکړې وي.

ما ورته وویل چې دا اعتراض دې کله د حقاني په مدرسه کړې دي چې دولس سوه (۱۲۰۰) سندونه په یوه ورځ ورکوي ولې اعتراض پرې نه کوي وایي نه هغوي خو فنون ویلې وي همداسې خو یې نه ورکوي ټول سبقونه یې خلاص کړې وي بیا یې ورکړي ما وویل چې ته به ماته وښایي چې د نقشبندي اته (۸) سبقه دي چې باړي حضرت صاحب سبقونه نه وه ورکړي او سند یې ورکړو دلته هم سبقونه خلاص شي سند ورکړي هلته هم سبقونه خلاص شي سند ورکړي او که ته وایي چې نه دا ټول اولیاء نه دي نو هلته هم زه اعتراض کوم چې ټول علماء نه دي دغه وخت سره او نه د ټولو مطالعې جاري وي ها که تدریس یې وکړو په منتها کې بیا کیدې شي بنه شي نو دا تعصب دي چې صوفیه کرامو سره روان دي په علماء د علم ظاهر به اعتراض نه کوي او په علم باطن به یې کوي دا قلب کې چې ګوته کیدې الله الله دا کوم ځای کې راغلې ولې دا لوي آیت نه ګوري:

﴿أَلَا بِذِكْرِ اللهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ﴾.

او د خدای تعالی په ذکر کې اسم ذات څه شي دي الله دې دې نه بهترین اسم په اسما الله کې کوم یو دي نور خو ټول صفات دي دا اسم ذات دي:

﴿وَلَا تُطِعْ مَنْ أَغْفَلْنَا قَلْبَهُ عَنْ ذِكْرِنَا﴾

د چا زړه چې زمونږ د ذکر نه غافل وي د هغې اتباع مه کوه خو زړه ذکر کوي کنه.

﴿أَوَمَنْ كَانَ مَيْتًا فَأَحْيَيْنَاهُ وَجَعَلْنَا لَهُ نُورًا يَمْشِي بِهِ فِي النَّاسِ﴾.

کیدې شي چې وه هغه سړي مړ بیا مونږ ژوندې کړو او ده ته مو یو نور ورکړو چې نور

Scanned by CamScanner

بنده کړي چې بنده یې کړه وایي لاسونه اوچت کړي تولو لاسونه اوچت کړل وایي : قولوا لا اله الا الله ، د مسند فردوس حدیث دي تولو دا کلمه وویلي نو دا خو مؤمنان وه دا یې ولې پرې بیا وویلې دا کوټي ته یې ولې راغونډول دا دروازه ولې بندوي دا اغیار ولې د مجلس نه باسي دا هماغه سبق دي د باطن د علم چې دغه وخت سره یې صحابوو ته نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ تلقین ورکړو او عوام دلته نه وه ناست خواصو ته یې ورکړو.

او که هغه صوفي ستا په اسباقو اعتراض وکړي نو نه به بیا ورته صرف ثابت کړي نه نحوه نه منطق نه معاني نه بیان نه بدیع دا یو به هم ورته ثابت نه کړي نه دا طرز او نه دا طریق.

او که وایي چې په دې زړه کې دا کوټي ورته ولې ګدي یو لس (۱۱) احادیثو کې صحابه حکایت کوي نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ ضربني في صدري زه یې په سینه کې ووهلم دا څه شي وه دا په سینه کې ولې وهل دغه شان صحابه کرام چې رعب پرې راتلو نبي عَلَيْهِ السَّلَامُ په سینه کې وهلي په یو مسئله باندې نه دي پوه شوي په سینه کې وهلي انشراح د صدر راغلي.

او زما خو خپله دا رایه ده چې مه دي څوک په پیر نازیګي نه دې څوک په پلار نازیګي او نه دې څوک په مشر او لیډر نازیګي هغه ناوي چې په خپله ښائسته نه وي څوک به یې څه کاندي ښائست د مور او نیا ، هغه سړي ځان نه جوړ کړي چې پیر په تاسې ونازیږي هغه سړي ځان نه جوړ کړي چې پلار په تاسو ونازیږي چې پلار دې څوک نه پیژني او خلک ووایي چې دا د فلاني پلار دي ستا په وجه یې خلک وپیژني او چې حتی کې امام د مذهب درباندې فخر وکړي حتی کي محمد مصطفی صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ درباندې فخر وکړي چې دا هغه سړي وه چې زما دین ته یې خدمت کړې وه.

څه مو خیال دي چې ورځ د قیامت کې هره ډله د امام روانه وي امام قرطبي وایي یا حنفي یا مالکي او از به هم په کې کیږي امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ په لکونو کروړونو خلک چې دا فقه یې ورته آسانه کړې ده او په شریعت عاملین د فقه حنفي دي او دا ټول د امام ابو حنیفه رَحِمَهُ اللهُ په لښکر کې د حشر میدان ته راشي او انبیاء عَلَيْهِ السَّلَامُ د عرش سورې لاندې په ستیجونو باندې ناست وي او دا عظیمه جنده او لښکر ښکاره شي یا د امام شافعي یا د امام مالک یا د امام احمد رحمهم الله د نبي اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ خو به الحمد لله ستر ګې جیګې وي خو دغلته به دې مبارک څومره خوشحاله شي.

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

نبي عليه السلام فرمايي يو پيغمبر عليه السلام به د حشر ميدان ته راشي يو امتي به ورسره وي يو به راشي دوه امتيان به ورسره وي.

څه مو خيال دي چې د هغه په امت كې څه علماء راشي او هغه په كروړونو خلك ځان سره د حشر ميدان ته راولي په خپله اصلاح باندې نبي اكرم صلى الله عليه وسلم به، ځومره فخر كوي په دغه شخص باندې دده مقام به هغلته څه وي او دا خلك به دده ته ځومره په تعجب وي دغه شان شيخ د طريقت.

ختمه شوه مسئله د تصوف

بعون الملك الوهاب

For More Books Click On Ghulam Safdar Muhammadi Saifi

Scanned by CamScanner